

Roditeljske vrijednosne orijentacije i svakodnevne obiteljske prakse

Ivanac, Larisa

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:808793>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Larisa Ivanac

Roditeljske vrijednosne orijentacije i svakodnevne obiteljske prakse

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Roditeljske vrijednosne orijentacije i svakodnevne obiteljske prakse
DIPLOMSKI RAD

Predmet: Sociologija obitelji
Mentor: Izv.prof.dr.sc. Željko Boneta
Student: Larisa Ivanac
Matični broj: 0299011007

U Rijeci,
Studen, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Larisa Ivanac

ZAHVALA

Hvala mojoj najboljoj prijateljici Klari koja je već 17 godina moja desna ruka i s kojom je svaki trenutak smiješan i nezaboravan, bilo da je riječ o faksu, poslu ili privatnom životu. Zajedno ćemo premostiti sve zidove!

Draga moja obitelji, hvala Vam što ste vjerovali u mene i poticali me da budem najbolja verzija sebe.

Za kraj, željela bih se zahvaliti izv.prof.dr.sc. Željku Boneti na pomoći pri pisanju ovog rada na koji sam iznimno ponosna!

I did it !

SAŽETAK

Rad problematizira vezu stavova o rodnoj (ne)jednakosti, roditeljstvu i braku sa svakodnevnim ponašanjem u obitelji. Cilj rada je utvrditi sociodemografske determinante vrijednosnih struktura te njihovu vezu sa svakodnevnom kućnom raspodjelom poslova. Za provedbu istraživanja korišten je upitnik s česticama koje su se odnosile na značaj zaposlenja žena, rodni konzervatizam i podjelu poslova unutar obitelji. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku 120 roditelja djece koja pohađaju vrtić na području Primorsko-goranske i Karlovačke županije. U radu je postavljeno pet hipoteza: „Na temelju prethodnih istraživanja možemo pretpostaviti da će većina anketiranih roditelja zagovarati rodnu ravnopravnost u obitelji“, „Na temelju prethodnih istraživanja možemo pretpostaviti da će u većini obitelji postojati rodna neravnopravnost u svakodnevnim obiteljskim praksama“, „Stavovi o rodnim odnosima (vrijednosne orijentacije) povezani su s rodnom raspodjelom rada u obitelji (svakodnevnim obiteljskim praksama)“, „Sociodemografske karakteristike (dob i razina obrazovanja) povezane su sa stavovima o rodnim odnosima“ i „Sociodemografske karakteristike povezane su s rodnom raspodjelom rada u obitelji“. Prva, druga, treća i peta hipoteza su prihvaćene, dok je četvrta djelomično prihvaćena.

Ključne riječi: *obitelj, obiteljske prakse, roditeljstvo, rodna nejednakost, vrijednosne orijentacije*

SUMMARY

The paper problematizes the connection of attitudes about gender inequality, parenthood, and marriage with everyday behavior in the family. The aim of this paper is to establish socio-demographic determinants of value structures and their connection to everyday home distribution of jobs. For carrying out the research, a questionnaire with particles was used that related to the importance of women`s employment, gender conservatism and division of labour. The research was carried out on a sample of 120

parents of children attending kindergarten in the Primorje-Gorski Kotar and Karlovac County. Five hypotheses are presented in this paper: „On the basis of previous research we can assume that most of the surveyed parents will advocate gender equality in the family“, „On the basis of previous research we can assume that in most families there will be gender inequality in everyday family practices“, „Attitudes about gender relations (value orientations) are related to gender distribution of work in the family (everyday family practices), „Socio-demographic characteristics (age and level of education) are related to attitudes on gender relations“ and „Socio-demographic characteristics are related to the gender distribution of work in the family. The first, second, third and fifth hypotheses were accepted, while the fourth was partially accepted.

Key words: family, family practices, parenthood, gender inequality, value orientations

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. BRAK I OBITELJSKA ZAJEDNICA	2
2.1. Sociološki pristupi obitelji i braku.....	3
2.2. Povijesne promjene u obiteljskoj strukturi	10
2.3. Suvremena obitelj i alternativni životni stilovi.....	12
3. ODREĐENJE RODITELJSTVA	17
3.1. Povijesne promjene u idealu majčinstva	19
3.2. Povijesne promjene u idealu očinstva	23
4. RODNA (NE)JEDNAKOST U HRVATSKOM DRUŠTVU	26
4.1. Modernizacija i retradicionalizacija hrvatskog društva.....	27
4.2. Tradicionalistički i modernistički koncept rodnih uloga u obitelji.....	29
5. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA	32
6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	35
6.1. Cilj istraživanja.....	35
6.2. Hipoteze.....	35
6.3. Uzorak	35
6.4. Mjerni instrumenti	35
6.5. Postupak prikupljanja i obrade podataka.....	37
7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	38
7.1. Struktura ispitanika.....	38
7.2. Stavovi o značaju zaposlenja žena.....	41
7.3. Stavovi o rodnim odnosima (H4)	45
7.4. Raspodjela rada u obitelji (H5).....	52
7.5. Povezanost stavova o rodnim odnosima s raspodjelom rada u obitelji ...	62
8. ZAKLJUČAK.....	70
9. LITERATURA	72

1. UVOD

Tijekom prošlosti, ali i danas, društvo se susreće s brojnim promjenama od kojih je jedna i uspostavljanje rodne (ne)jednakosti unutar obitelji. Uloga oca i majke mijenjala se, a otac je, od nekadašnjeg glavnog hranitelja obitelji, danas postao ravnopravan s majkom iako su i dalje muškarci uglavnom više plaćeni za obavljanje istih poslova. Bez obzira na to, žene postaju sve više financijski neovisnije i zaposlenije, ali što ne umanjuje njihov angažman oko djeteta i kućanstva. Prema tome, otac i majka imaju različitu razinu sveukupnog posla pa se postavlja pitanje na koji način i u kojoj mjeri sudjeluju u obavljanju kućanskih poslova te je li na djelu spolno – rodna (ne)ravnopravnost. Kako bi se mogla shvatiti povezanost između svih sudionika unutar obitelji, važno je promotriti sve aspekte koji su se događali i doveli do promijenjenog značenja nukleusne obitelji. Promjene u gospodarskom, političkom i društvenom sustavu dovele su modernu obitelj u pitanje zbog toga što ona više nije sveobuhvatna i snažna društvena institucija. Ovi pokazatelji su upravo i razlog modifikacija u vrijednosnim orijentacijama i poimanju obiteljskog života (Petak, 2004). Rodna je (ne)jednakost i danas aktualna tema u sociologiji, a rasprava o njoj započela je feminističkim pokretom koji je htio srušiti tzv. „maskulinizam sociološkog diskursa“ (Šobot, 2009). S obzirom na to da je tema obitelji, roditeljstva i rodne (ne)jednakosti kompleksna, u teorijskom će se dijelu rada prvo pojasniti sociološke teorije o obitelji i braku. Nakon toga, elaborirat će se pojam roditeljstva, odnosno majčinstva i očinstva, počevši od prošlosti pa do današnjih shvaćanja kao i proces retradicionalizacije društva i rodni uloga. U drugom dijelu rada prikazat ćemo rezultate istraživanja diplomskog rada o vezi vrijednosnih orijentacija i svakodnevnih obiteljskih praksi, odnosno, o podjeli poslova unutar obitelji te ih povezati sa sociodemografskim determinantama na prigodnom uzorku roditelja djece koja pohađaju vrtić (N=120).

2. BRAK I OBITELJSKA ZAJEDNICA

Kao dva pojma koja je teško razgraničiti i promatrati odvojeno ne uzimajući u obzir njihovu međuovisnost, isprepliću se brak i obitelj. Iako neki stručnjaci smatraju da se ti pojmovi mogu poistovjetiti, važno je istaknuti kako to danas, za razliku od nekad, nikako nisu istoznačnice. Obitelj se promatra kao grupu, a brak kao par. U jednom braku može biti i više od dvaju osoba. U tom slučaju i dalje će se smatrati parom, a ne grupom zbog toga što se u prvi plan stavljaju međusobni odnosi između žene i muškarca, a zatim ostalih članova. (Milić, 2007). Mladenović (1987) smatra da spram braka i obitelji u literaturi dolazi do formalnih (veličina i struktura) i sadržajnih razlika. Prilikom raskida bračnog odnosa, društvo se može raščlaniti na dva elementa dok je obitelj trovalentna grupa koja se sastoji od oca, majke i najmanje jednog djeteta od kojih su najmanje dva člana u krvnom srodstvu. Dodajući na prethodno izneseno, bitna razlika između braka i obitelji jest i ona u sadržaju odnosa koji se odnose na biološku (seksualno-reproduktivni odnos), biosocijalnu (nemogućnost sklapanja braka među srodnicima), socijalnu (djeca kao element za formiranje ličnosti) i ekonomsku funkciju (element zarađivanja i zajednička imovinska stečevina). Durkheim je smatrao kako je brak osnova obitelji u kojoj postoje sukobi između jedinih permanentni elementa koje čine muškarac i žena, a kontinuiranim uplitanjem države u same obitelji došlo je do transformacije u bračnu obitelj (Tomanović, 2019).

S druge strane, obitelj je temeljna društvena zajednica i mjesto u kojem djeca ostvaruje svoje prve socijalne kontakte, a koji su ključni za njihov razvoj (Haralambos, 2002). Obitelj se nerijetko stavlja izvan konteksta „mainstream“ sociologije te joj se pokušava pristupiti iz paternalističkih i moralističkih koncepata. Na taj se način njome može upravljati, a članovi mogu podlegnuti discipliniranju kako bi se obiteljski odnosi smatrali zdravima i tipičnima. Ovdje dolazi do mitova koji se najčešće odnose na to kako je obitelj temeljna funkcija društva, a što se proklamira kroz političku sferu. Stavovi političkih dužnosnika uvelike mogu utjecati na mišljenja ljudi o tome kako bi nešto trebalo izgledati pa dolazi do sukoba u shvaćanjima između obitelji u kojoj se živi (stvarno stanje) i obitelji pored koje se živi (idealizirana zajednica) (Tomanović, 2019). Kroz zadnjih nekoliko desetljeća, obiteljske zajednice, ali i njihov život su se

zbog industrijalizacije i individualizacije promijenili pa razvodi brakova više nisu neuobičajeni, kao ni izvanbračne zajednice i jednoroditeljske obitelji (Haralambos, 2002).

2.1. Sociološki pristupi obitelji i braku

Kao što svaka znanost ima definiciju obitelji, a u kojoj su sadržani određeni strukturni elementi, tako i sociologija govori o obitelji kao ključnoj instituciji društva koja se prilagođava društvenim zahtjevima i potrebama te se i sama mijenja. Upravo zbog različitih poimanja obitelji, dolazi do razilaženja u definiranju njenih funkcija čime zapravo postaje predmetom političkih rasprava. Obitelj se može analizirati iz nekoliko perspektiva: funkcionalističke (Murdock, G.P., Parsons, T.), kritičkih shvaćanja (Leach, E., Laing, R.D.), marksističke (Engels, F., Zaretsky, E., Coontz, S., Henderson, P.) i radikalno feminističke (Delphy, C., i Leonard, D., Purdy, L.) (Haralambos, 2002).

1. Funkcionalistička perspektiva bila je dominantna sociološka teorija 60.-ih i 70.-ih godina 20. stoljeća. Bavi se trima glavnim pitanjima, a to su: koje su glavne funkcije obitelji u društvu, koje funkcije obitelj obavlja u odnosu na druge dijelove društva i kako obitelj doprinosi društvenoj integraciji (Haralambos, 2002).
 - a) Prema George Peter Murdocku¹ postoje četiri funkcije obitelji, a to su seksualna, reproduktivna, ekonomska i odgojna koje se međusobno isprepliću zbog svoje međuovisnosti. Prva funkcija obitelji, ona seksualna odnosi se na regulaciju spolne aktivnosti zbog toga što je u većini društava ona ograničena i normirana (spolno restriktivna društva), dok negdje i dalje postoje spolno permissivna društva koja ne ograničavaju seksualni čin na brak. Druga funkcija je ona reproduktivna koja se odnosi na rađanje djece čime se osigurava kontinuitet unutar društva (produžavanje loze). U današnje vrijeme u razvijenim društvima, uobičajenom se obitelji smatra nukleusna obitelj sa ženskim i muškim djetetom, a s određenom dozom neodobravanja se gleda na one obitelji s troje i više djece (što više djece – veći teret za državu u obliku financija i socijalne skrbi). Odgojna funkcija osigurava kontinuitet kulture, a

¹ G.P. Murdock (1897. – 1985.) - američki antropolog poznat po etnološkim istraživanjima i knjizi „Društvena struktura“ (1949.)

odnosi se na socijalizacijsko – obrazovnu funkciju, dok ekonomsku funkciju obitelji predstavlja kao i seksualnu, odnosno, navodi kako spolna podjela rada unutar obitelji učvršćuje postojeće odnose jer se muškarac i žena nadopunjuju (Haralambos, 2002).

- b) Talcott Parsons² svoj pristup obitelji temelji na mehanizmu socijalne integracije i mehanizmu prenošenja kulturnih obrazaca (Kregar, 1994). U modernom američkom društvu nukleusna obitelj koju on najčešće idealizira ima dvije temeljne i nesvodive funkcije: primarnu socijalizaciju djece i stabilizaciju ličnosti. Pod primarnom socijalizacijom Parsons misli na proces koji se zbiva u ranom djetinjstvu gdje je ključna uloga obitelji, a ponajprije majke. Primarna socijalizacija integrira dva procesa: internalizaciju kulture i strukturiranje ličnosti. Internalizacija kulture je važna zbog toga što u svakom društvu perzistira određena kultura pod čijim utjecajem se događa naše djelovanje, a ličnost svakog djeteta se uspostavlja pod njenim utjecajem. Parson navodi kako su obitelji „tvornice“ u kojima se producira ljudska ličnost te je iste nemoguće zamijeniti zbog toga što one jedine mogu djetetu pružiti osjećaj topline, zaštićenosti i međusobne potpore. Nakon što se unutar obitelji formira nova ličnost, ona se treba i zaštititi, odnosno stabilizirati. Kao element koji društvo ne prihvaća kao ponašanje tipično za odrasle osobe jest infantilnost. Iako ona omogućuje roditeljima povratak u djetinjstvo i uživljanje u ulogu djeteta (npr. otac se igra s djetetom s autićima i vlakićima) (Haralambos, 2002), pojedinca se navodi da se usredotoči na karijeru, a ne obitelj (Kregar, 1994).

2. Kritička shvaćanja orijentirana su ka obiteljima u zapadnim industrijskim društvima. Iz ove perspektive obitelji su disfunkcionalne za svoje članove i društvo (Haralambos, 2002).

² T. Parsons (1902. – 1979.) - jedan od najvažnijih sociologa 50.-ih i 60.-ih godina u SAD-u. Napisao je brojna djeca od kojih se ističe „Struktura društvene akcije“ (1937.)

- a) Edmund Leach³ suprotstavlja se funkcionalistima te zauzima pesimistični stav polazeći od teze da je obitelj labilna. Kao antropolog, godinama je izučavao predindustrijska društva u kojima su se nalazile proširene nukleusne obitelji koje su svojim članovima pružale podršku. Danas, u urbanim i sofisticiranim obiteljima dolazi do izoliranosti šire obitelji od roditelja i djece čime se stvara međugeneracijski jaz kao i bračna emocionalna napetost koja se manifestira prema van. Ako pak dođe do toga da se obitelj orijentira samo na privatnost, dolazi do pitanja što li se zaista događa, odnosno, donose se zaključci kako se iza te enormne zatvorenosti nalazi nepresušan izvor straha i nasilja, tzv. obiteljski zatvor (Haralambos, 2002).
- b) Ronald David Laing⁴ analizirao je obiteljske interakcije u kojima je jedan od članova okarakteriziran kao shizofrenik, a što je normalna posljedica obiteljskih interakcija. Naime, u svakoj obitelji postoje pojedinci koji rade protiv svojih članova te dolazi do destruktivnosti i izrabljivačkog aspekta obiteljskih odnosa. On obitelj naziva neksusom, a poanta jest uzajamno uvažavanje i briga za emocionalno stanje druge osobe. Time dolazi do internalizacije jer članovi postaju ovisni jedni o drugima pritom sprječavajući razvoj vlastitog jastva. Naime, Laing se slaže s Leachovim stavom da obiteljski problemi kreiraju i društvene probleme te se stvara obiteljski „geto“. Taj vanjski svijet pojedine osobe unutar obitelji smatraju štetnim i rizičnim, a čime dolazi do prekomjerne roditeljske brige i podjele svijeta na „mi“ i „oni“, gdje „mi“ stvara sigurnost, a „oni“ probleme kojih se treba kloniti (Haralambos, 2002).
3. Marksistička perspektiva polazi od teze kako je kapitalizam loš, a obitelj nerijetko postaje zajednica koja obiluje nasiljem i grubostima s utjecajem na mentalno stanje pojedinca (Haralambos, 2002).

³ E. Leach (1910. – 1989.) - britanski socijalni antropolog koji je izučavao predmoderna društva. Jedna od poznatijih knjiga jest „Razulareni svijet“ (1967.)

⁴ R.D. Laing (1927. – 1989.) - američki psihijatar fenomenolog čiji se rad većinom temeljio na studijama obitelji. Pored brojnih publikacija ističe se djelo „Politika obitelji“ (1976.)

- a) Friedrich Engels⁵ obitelj i promjene unutar iste promatrao je iz perspektive evolucije, a zatim povezao s marksističkom teorijom. On smatra kako su u periodu primitivnog komunizma proizvodna sredstva pripadala zajedničkom vlasništvu. Obitelj kao takva nije egzistirala jer nije dolazilo do restrikcija spolnih odnosa te je vrijedio obrazac ponašanja da je društvo zapravo obitelj. Kroz teoriju evolucije naveo je kako su sva društva bila poligamna, ali je s vremenom došlo do promjena u seksualnom ponašanju u vidu broja spolnih partnera prema jednoj osobi. Monogamija se pojavila paralelno s privatnim vlasništvom jer su se nametnula pravila monogamnih brakova od strane države s ciljem osiguravanja prijenosa vlasništva s muškarca (oca) na vlastitu djecu (Haralambos, 2002).
- b) Eli Zaretsky⁶ polazi od postavke da je u suvremenom kapitalističkom društvu uspostavljena fantazija da je privatni život izoliran od ekonomskih segmenata društva. Obitelj se prikazuje kao protuteža otuđenom radu i okrutnom svijetu jer može pružiti šansu za zadovoljstvo koje je nemoguće kompenzirati izvan obiteljskog doma. On također navodi kako obitelj ne može zadovoljiti psihološke i osobne potrebe svakoga od njih s obzirom na to da je vanjski svijet okrutan, a jedino sigurno mjesto je u njoj samoj. Obitelj ovdje reproducira kapitalistički sustav kroz neplaćeni rad domaćice i sam pojam obitelji kao osnovne potrošačke jedinice (Haralambos, 2002).
- c) Stephanie Coontz i Peta Henderson⁷ slažu se s nekim Engelsovim tezama, dok druge odbacuju i iznose svoja razmišljanja zbog čega se njihova teorija smatra složenijom. Istaknule su da je u ranom društvu postojala rodna podjela rada no to samo po sebi nije uzrok nejednakosti. Rana društva odlikovao je komunizam zbog toga što su muškarci i žene dijelili sve ono zajednički proizvedeno, a nejednakosti su započele u poljoprivrednim i stočarskim društvima što je dovelo do viška proizvoda. Roditeljstvo i dob su postali važni jer su nesrodnici izgubili pravo podjele hrane. Žene su tada živjele u muževoj obitelji

⁵ F. Engels (1820. – 1895.) – njemački sociolog i filozof te najbliži suradnik Karla Marxa poznat po djecu „Podrijetlo porodice, privatnog vlasništva i države“ (1884.)

⁶ E. Zaretsky – američki povjesničar čije je područje interesa teorija povijesti kapitalizma. Poznat je po djelu „Kapitalizam, obitelj i privatni život“ (1976.)

⁷ S. Coontz (1944.) i P. Henderson – poznate su po djelu „Ženski posao. Muško vlasništvo“ (1986.)

(patrilokalna porodica) te su izgubile moć i postale samo proizvođači. Postojala su i matrilokalna društva koja je odlikovala egalitarnost, međutim, nisu bila tako uspješna (Haralambos, 2002).

4. Radikalno feministička perspektiva sadrži nebrojeno mnogo pristupa, a gdje se teoretičarke slažu kako je obitelj fundamentalna jedinica za očuvanje muške dominacije iako se ne zna uzrok te dominacije. Temelji se na dvama karakteristikama, a to su sljedeće: da je to teorija o ženama razvijena od strane žena, a ne reinterpretacija nekih marksističkih ideja i da je ženska potlačenost univerzalni dominantni oblik (Haralambos, 2002).

a) Christine Delphy i Diana Leonard⁸ navode kako pripadaju skupini stručnjaka koji obitelj promatraju i iz marksističke perspektive, a sebe opisuju kao radikalne feministice jer smatraju kako muškarci izrabljuju žene kroz rad. Prema njihovom stajalištu, obitelj je ekonomski sustav jer svaki od članova kućanstva ne radi za sebe već za onoga tko je proglašen „glavom“ kuće. Žene su rijetko „glave“ kuće, a tamo gdje i dolazi do toga, jasno je kako su to samohrana kućanstva ili su neudane. Kao još jedna od stavki po kojima se vidi privilegirana pozicija muškarca jest i to što su kućanski poslovi rodno segregirani, a za obitelj se najčešće brine otac. Od muškaraca se to ne očekuje jer imaju organiziran posao, ali žene, iako imaju plaćeni posao izvan kuće, trebaju obavljati kućanske poslove i brinuti se o djeci. Prema istraživanjima koje su autorice provodile tijekom godina pokazalo se kako muškarci nakon stupanja u brak ne obavljaju niti polovicu kućanskih poslova koje su obavljali kada su bili samci. Također, od žena se očekuje emocionalna potpora i pružanje spolnog odnosa, dok s druge strane muškarci smatraju kako ne mogu to sve ispuniti za svoje žene. Govoreći o potrošnji unutar obitelji, sve je prilagođeno muškarcima jer se ulaže više novaca u obrazovanje muške djece te im se omogućuje da odaberu što će se jesti i kupiti (Haralambos, 2002).

⁸ C. Delphy (1941.) i D. Leonard (1941. – 2010.) važnost su pridavale materijalnim faktorima. Poznate su po djelu „Eksploatacija u obitelji“ (1992).

b) Laura M. Purdy⁹ se kao i prethodne teoretičarke slaže kako su žene degradirane u obiteljskim odnosima, ali navodi kako problem proizlazi iz odgovornosti brige za djecu. U medijima se često iznosi kako su žene sposobne imati sve – dobar posao i kvalitetan obiteljski život međutim je li to zaista moguće i jesu li žene samo tada ispunjene? Također navodi kako je u društvu uvriježena pretpostavka da žena želi život u paru i treba imati djecu (osim ako postoje određene zdravstvene poteškoće koje to sprječavaju) jer se inače takvi parovi smatraju sebičnima. Majčinstvo, bez obzira na to koliko je plemenito, ima negativan utjecaj na ženu kao individuu. U djetetovih prvih 18 godina, sve mu je podređeno, a polako nestaje identitet majke kao žene. (Haralambos, 2002). Glavno pitanje koje se ovdje postavlja jest: „*Kako se žene mogu energično suprotstaviti seksizmu u društvu i izboriti za položaje koji donose moć i prestiž, ako većinu svog vremena moraju posvetiti potrebama djece, koje se ne mogu i ne smiju zanemariti?*“ (Haralambos, 2002:519). Kao zadnji pokušaj da se uvidi kako su žene žrtve jest taj da više ne rađaju, drugim riječima, da dođe do tzv. babystrike-a. Iako se navodi kako bi se tek tada shvatila važnost žena unutar obitelji i toga kako i one mogu biti „glave“ obitelji, diskutabilno je je li to zaista način koji će rezultirati višim položajem žena kao i to koliko su ljudi danas liberalni i spremni na takve promjene s obzirom na to da one sa sobom nose i pitanje opstanka svijeta – nema rađanja, nema više jedinki niti čovječanstva (Haralambos, 2002).

S obzirom na to da iz sociološke perspektive ne postoji jedinstvena, univerzalna definicija braka, autorica Milić (2007) ističe dvije: „... *interpersonalni odnos u kome obe osobe podjednako učestvuju u toj pojavi, tj. podjednako su aficirani tim odnosom...*“ (Milić, 2007:117) i onu koja polazi iz društvene funkcije braka, a navodi da je brak „...*društvena institucija čiji je eksplicitni zadatak da se stara i kontroliše seksualno ponašanje odraslih članova, a u cilju uređene reprodukcije društvene zajednice*“ (Milić, 2007:118). S pravne strane brak je definiran u obiteljskom zakonu

⁹ L.M. Purdy (1946.) – američka filozofkinja poznata po knjizi „Babystrike“ (1997.)

te se navodi kako je to „zakonom uređena životna zajednica žene i muškarca“ (Obiteljski zakon, 2020)¹⁰. Osobe koje pristaju na brak teže njegovoj dugoročnosti jer je i u samom društvu on proglašen doživotnom vezom bez obzira na to što se možda neće ostvariti. Pojmovi poput „doživotno“ ili „trajno“ koriste se kako bi se shvatila ozbiljnost braka s njenim komponentama (Milić, 2007).

Kao bitne komponente braka navode se seksualna i reproduktivna jer je seksualni čin u bračnoj zajednici dozvoljen i odobren od strane društva s ciljem prokreacije. Ipak, potrebno je naglasiti kako se time ne daje dozvola za raznolike, neprimjerene seksualne aktivnosti koje najčešće neće rezultirati potomstvom. Kako bi se nešto smatralo brakom (nakon zakonskog priznanja) mora biti sačinjeno od tri elementa: kohabitacija, legitimacija i spolno udruživanje koji mogu poprimiti dvije temeljne forme: monogamiju i poligamiju. Monogamija je najpoznatiji oblik koji se protezao tijekom razvitka čovječanstva (Milić, 2007), a definira se kao „*oblik braka u kojem svaki partner može imati samo jednog supružnika u određenom vremenu*“ (Giddens, 2007:692). Poligamija se dijeli na poliandriju (jedan muškarac - nekoliko žena) i poliginiju (jedna žena - nekoliko muškaraca). Iako u ovim zajednicama postoji struktura odnosa, a svatko od pojedinaca zna svoju funkciju, zapadna društva na iste gledaju s neodobravanjem (Milić, 2007).

S obzirom na važnost elementa kohabitacije za očuvanje postojeće monogamne zajednice, on nije uvijek prisutan, a na njega utječu razdvojenost partnera (npr. pomorci, vojnici), migracije i/ili dobrovoljni oblici razdvojenosti, tzv. eng. commuting marriages (Milić, 2007). Prema popisu stanovništva iz 2001. godine u Hrvatskoj je u nevjenčanim zajednicama živjelo 64.272 žena i muškaraca, a ta se brojka 2011. godine popela na 97.772.

Brak se može sagledati i iz perspektive legitimacije, a tada se dijeli na četiri vrste (Milić, 2007): običajno, religijsko, građansko i individualno priznavanje. Običajno je priznavanje razmjena članova dvaju grupa (najčešće žena) koje se zadržalo još i do danas pod nazivom „svadba“. Religijsko priznavanje naziva se još i institucionalnim, a označava oblik potvrde braka u vjerskim zajednicama. U kršćanstvu se odbija

¹⁰ Obiteljski zakon NN 103/15, 98/19. Pribavljeno 10.5.2021. s <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>

poništiti crkveni brak i omogućiti opetovano sklapanje braka u crkvi. Građansko priznavanje odnosi se na sklapanje braka „kod matičara“, a gdje osoba ovlaštena za ritual pred svjedocima sklapa brak između mladenaca sukladno svojim ovlastima, a individualno priznavanje se odnosi na predbračne ugovore koje mladenci prije svadbe potpisuju, a u kojem postavljaju uvjete prema vlastitim željama koje zatim javni bilježnik mora ovjeriti. Čak preko 80% budućih mladenaca na ovaj način ulazi u brak, a u tome prednjače Njemačka i Švedska (Milić, 2007).

2.2. Povijesne promjene u obiteljskoj strukturi

Do sredine 20. stoljeća u hrvatskom je društvu dominirala tradicionalna obitelj. U predindustrijskim društvima ona se temeljila na rodbinskim vezama i patrijarhatu. Otac je bio taj koji je zarađivao i opskrbljivao obitelj jer žene nisu radile već su se brinule o djeci i vodile kućanstvo. Prema tome, ovaj se model najbolje vidi u funkcionalističkim teorijama (Haralambos, 2002). Tradicionalna se obitelj također može okarakterizirati i kao patrijarhalna zbog vladanja sustava rodne neravnopravnosti. Ono što je održavalo ovakve obitelji jest tradicija, odnosno distribuiranje materijalnih vrijednosti, a čime se željela postići stabilizacija rodnog lanca. Teoretičari koji su tradicionalnu obitelj promatrali sa stajališta marksizma iznijeli su temeljiti pristup, dok su se oni iz perspektive feminizma i radikalnog feminizma referirali tako da su iznijeli i nadopunjeno stajalište rekavši kako se kroz podjelu rodni uloga definira nejednakost ne isključujući nasilje (Galić, 2002).

Kada se govori o patrijarhalnoj obitelji, autor Mladenović (1987) ističe njenih sedam obilježja:

- a) Klasno obilježje označava vanjsku i unutarnju klasnu strukturu obitelji. Vanjska, odnosno društvena klasna pozicija je određivala mjesto obitelji u društvu dok je unutrašnja stvorila sustav koji je utemeljen na diskriminaciji s jedne i obiteljskoj dominaciji s druge strane. Sukladno tome, zaključuje se kako je patrijarhalna obitelj bila autoritativna, a što nije pogodovalo ostalim članovima unutar te obitelji.
- b) Oblici privatnog vlasništva tijekom prošlosti rapidno su se mijenjali; od robovlasništva preko feudalizma do kapitalizma, a najstariji oblik jest obiteljsko vlasništvo. Evolucijom je došlo do posjedovanja svojih

proizvodnih sredstava, a vlasništvo nije dano samo glavama obitelji (očevima) već se dijelilo i ostalim članovima.

- c) Patrijarhalna obitelj je poljoprivredno-zanatska obitelj, a prema ovome obilježju, obitelj se smatra gradskom te je jasno vidljivo da je muškarac bio taj koji je posjedovao imovinu koja se kasnije reproducirala na njegove potomke.
- d) Manus je pojam koji obilježava vladavinu muškarca. Naime, žene su prije bile odbačene i iz očeve obitelji, a zatim i muževljeve. Iz prve su kuće morale izaći jer nisu bila nasljednice, dok u drugu nisu mogle u potpunosti ući jer bi to podrazumijevalo ravnopravnost. Žena je općenito smatrana nižim bićem te se u njoj vidjela samo korist u reproduktivnom smislu.
- e) Patria potestas označava podčinjenost djece svome ocu, tzv. pater familias. Naime, otac je mogao odbiti skrbništvo nad novorođenčetom ako je pritom sumnjao na ženin preljub.
- f) Patrijarhalna obitelj utemeljena je na formalnoj monogamiji zbog zahtijevanja vjernosti samo od strane žena.
- g) Dvostruki moral odnosi se na podijeljene moralne regulative.

U prošlosti je na ovim područjima egzistiralo nekoliko oblika patrijarhalne obitelji: porodična zadruga, mala poljoprivredna porodica, mješovita porodica, zanatlijska porodica i porodica pripadnika slobodnih profesija, a od kojih je svaka imala svoja specifična obilježja. Iako su ove obitelji okarakterizirane kao one koje imaju izrazito ograničen i staromodan sustav vrijednosti, važno je naglasiti kako one i danas negdje perzistiraju, ali su se odnosi u njima promijenili i ograničili muškarčevo djelovanje i želju za upravljanjem (Mladenović, 1987). U odnosu na europske zemlje, Hrvatska je još zadržala neke tradicionalne vrijednosti iako se zamjećuje trend transformacije. Prema podacima Eurostata¹¹ iz 2019. godine, u Hrvatskoj se unutar braka rađa 78% djece.

Kao četiri pokretača društvene transformacije koje su započele krajem 18.st. i dovele do preinaka u obitelji ističu se: industrijalizam, kapitalizam, urbanizacija i

¹¹ Eurostat (2019). Pribavljeno 24.5.2021. s <https://ec.europa.eu/eurostat>

liberalna demokracija. Te četiri promjene sačinjavale su eru „modernosti“. Kroz naznačene društvene mehanizme proširena obitelj slabi, članovi obitelji napuštaju dom, a odgoj djece nije limitiran samo na kućanstvo već se odvija institucionalizirano (Haralambos, 2002). Sociolozi smatraju kako je industrijska revolucija bila ta koja je uništila tradicionalnu proširenu obitelj. U modernom društvu obitelj od proizvođačke sve više postaje potrošačka, a izolacijom od šire obitelji pojavio se novi pojam – nukleusna obitelj (Vinovskis i Frank, 1997). Za razliku od tradicionalne patrijarhalne, nukleusna obitelj nastajala je sporijim tempom kao rezultat urbanizacije (Mladenović, 1987). Naime, nekada je iznimno mali broj obitelji živio u gradovima i bio privilegiran, a proces urbanizacije doveo je do raspada proširenih ruralnih obitelji (porodica).

2.3. Suvremena obitelj i alternativni životni stilovi

Autorica Milić (2007) se pita kako uopće definirati modernu obitelj, a da u toj postavci budu sadržane i integrirane sve funkcije koje ona posjeduje. Milić navodi definiciju kako je to „...*mala društvena grupa koja nastaje na temelju društveno priznate veze supružnika (brak) i njihove rođene ili adaptirane djece, a čija je osnovna funkcija socijalizacija potomstva i održavanje psihičke stabilnosti odraslih članova...*“ (Parsons, 1955., Zaga Golubović, 1974 prema Milić, 2007:44-45), ali smatra kako ona nije potpuna. Počiva na deskriptivnom nabranju fundamentalnih elemenata, a gdje može doći do pogreške jer se obitelj prepoznaje samo kroz nukleusnu formu. Važnije je skrenuti pažnju na temeljne strukturalne veze koje ona izgrađuje s drugim grupama i društvom. Moderna je obitelj zasebna, autonomna, i individualizirana koja nastaje povezivanjem dvaju linija redukcije – srodničkog grupiranja i radno-rezidencijalnog sastava stoga se prema svemu prethodnome moderna obitelj smatra vrlo kompleksnom strukturom, ali i organizacijskim mehanizmom (Milić, 2007).

Sociologinja Judith Stacey mišljenja je kako je u suvremenom društvu došlo do transformacije te se razvila postmoderna obitelj (Haralambos, 2002). Sve promjene unutar obitelji dogodile su se jer je došlo do njenog slabljenja tijekom druge polovice 20. stoljeća (Giddens, 2007) zbog modifikacija i u samom društvu u smislu kombinacije starog i novog. Stacey navodi kako više ne postoji dominantan oblik s obzirom na to da su zastupljeni razni oblici od kojih se niti za jedan ne može reći da je

superiorniji od drugog. Prema njenom stajalištu, postmoderne obitelji specifične su za SAD. Razlog tome jesu istraživanja koja je provela 80.-ih godina 20. stoljeća u Silicijskoj dolini koja se smatra centrom postindustrijskog razvoja, a ima najveću stopu razvoda u zemlji. Iako je uvriježeno mišljenje kako promjene pokreću obitelji viših i srednjih klasa, a radničke ih slijede, rezultati su pokazali kako je došlo do oprečnog fenomena (Haralambos, 2002). Sukladno tome navodi kako su „*obiteljski aranžmani u radničkim obiteljima vrlo raznoliki i mješoviti, upravo kao i oni koje nalazimo u obiteljima srednje klase*“ (Haralambos, 2002:583). Novije generacije sociologa su sredinom 20. stoljeća pokušale razbiti mitove o modernoj obitelji govoreći o njihovoj univerzalnosti. Stav da se s ciljem discipliniranja obitelji istima i manipulira zastupao je Michel Foucault sa svojom teorijom o oslobađanju seksualnosti. Fenomenolozi su se pak fokusirali na zdravorazumski život u obiteljima gdje se isprepliću javna i privatna dimenzija, a post-pozitivisti na socijalnu konstrukciju obitelji koja predstavlja cjelokupni mentalni konstrukt. Smanjivanje važnosti obitelji u procesu detradicionalizacije, rasipanje prinudnog karaktera u srodstvu i podrijetlu te pomicanje težišta s međusobnih odnosa na intimnost u procesu individualizacije postavili su pitanje smislenosti obitelji općenito te može li se o njoj uopće više govoriti (Tomanović, 2019).

A kakvo je stanje u Hrvatskoj preko 30 godina nakon toga? Naime, kako bi se moglo odgovoriti na to pitanje potrebno je shvatiti promjene koje su dovele do sadašnjeg stanja. Hrvatsku je obilježio prijelaz dva politička režima (iz nedemokratskog u demokratski) koji je utjecao na sve elemente društva: od ekonomije i socijalnih odnosa do morala i kulturne paradigme. Upravo u vrijeme tranzicije, došlo je do novog političkog sistema koji je otežao prilagodbu i učinkovito djelovanje obiteljske grupe. Pod time se misli na ratna stradanja, naseljavanje i raseljavanje, privatizaciju, migracije, a što postoji još i danas. Obitelj se suočavala s mnogobrojnim promjenama od kojih svaka i dalje utječe na njeno funkcioniranje, a čemu ne pogoduje niti činjenica povećanja stope razvoda i pada nataliteta (Kalanj, 1995). Statistika ukazuje na značajno opadanje broja sklopljenih brakova u periodu od 2. svjetskog rata do 2018. godine za 52%, dok se broj razvoda povećao za 51%.¹²

¹² Državni zavod za statistiku (2020). Pribavljeno 25.5.2021. s <https://www.dzs.hr/>

Osim nukleusne, sve je veći broj obitelji koje su jednoroditeljske, reorganizirane ili homoseksualne, odnosno objedinjene pod nazivom – alternativni životni stilovi. Jednoroditeljske su obitelji sredinom 20. stoljeća tretirane kao disfunkcionalne i devijantne jer je pojam „samohrana majka“ imao negativnu konotaciju, međutim, do danas se taj pogled promijenio iako i dalje mnogi od njih imaju financijskih problema u okviru stambene depriviranosti i socijalne izolacije (Haralambos, 2002). Upravo zbog toga pitanje samohranog roditeljstva nije samo u domeni sociologije obitelji već i socijalne politike, demografije i rodni studija, a gdje se teži postizanju ravnoteže u shvaćanju i pomaganju takvim obiteljima kroz multidisciplinarni pristup (Blagojević, 2015). Danas je u svijetu 1/4 jednoroditeljskih obitelji te ih najviše ima u razvijenim zemljama poput SAD-a, Kanade i Australije. Porast broja djece koja se rađaju izvan braka posljedica je porasta stope razvoda kao i rađanja djece kod nevjenčanih majki, a zbog promijenjenih životnih stilova u nekim su zemljama ovakve obitelji češće od onih nukleusnih. Ipak, znatan broj djece koja se rađaju izvan braka jesu djeca roditelja koji su u kohabitaciji dok su u manjini oni čije su obitelji zaista jednoroditeljske. Zanimljiv je i podatak kako su upravo u najrazvijenijim zemljama Europske unije te obitelji i najbrojnije (Švedska, Norveška, Estonija), dok u Hrvatskoj čine manje od 15% (Stanković, Penev, 2010 prema Tomanović, 2019). Govoreći o jednoroditeljskim obiteljima, odnosno, samohranom majčinstvu izdvajaju se četiri diskursa: društvena prijetnja, društveni problem, alternativni životni stil i bijeg od patrijarhata. U nekim se društvima (npr. Velikoj Britaniji) jednoroditeljske obitelji smatra društvenom prijetnjom zbog toga što država mora izdvajati više novaca za socijalnu pomoć te se stavlja stigma na majke da su krive za moralni slom društva. Govoreći o jednoroditeljskim obiteljima kao društvenom problemu u Njemačkoj vrijede dvostruka mjerila: samohrane se majke sažalijeva i smatra siromašnim ženama, dok ih drugi integriraju u društvo izbjegavajući bilo kakvu odvojenost. Samohrane se majke može sagledati iz perspektive alternativnog životnog stila zbog toga što su društvene promjene pomogle da brak i obitelj izgube na značaju. Prema tome, jednoroditeljske obitelji su budućnost, a autori to nazivaju „postporodičnom porodicom“. Zadnji diskurs, jednoroditeljske obitelji kao bijeg od patrijarhata naglašavaju feministkinje koje smatraju kako se ne raspravlja dovoljno o rodnoj revoluciji. Žene koje postanu samohrane majke tada počinju shvaćati koliko su nezavisne, bez obzira na to što može

doći do materijalne deprivacije (Tomanović, 2013).

Drugi tip obitelji jesu one reorganizirane ili redizajnirane obitelji. Mogu se podijeliti na dvije vrste: uzastopnu obitelj i komune. Uzastopna obitelj označava kada muškarac ili žena iz prvog braka imaju djecu, a nakon razvoda zasnivaju novu obitelj. Na taj način mijenja se obiteljska struktura. Drugi oblik jesu komune, zajednice istog spola ili „obitelji“ zajedničkog života u kojima može i ne mora biti posvojeno dijete (Haralambos, 2002).

Na kraju, kao obitelji koje se trude pronaći svoje ravnopravno mjesto u društvu su homoseksualne obitelji. Kroz godine, takve su osobe sve više prihvaćene iako su utvrđene značajnije razlike između mišljenja pojedinaca o takvom načinu življenja (Haralambos, 2002). Ono što ipak i dalje predstavlja problem u određenim zemljama pa i u Hrvatskoj jest to kako će homoseksualne osobe društvu oko sebe objaviti svoju spolnu orijentaciju. Nerijetko se mladi danas skrivaju i ne žele to izreći glasno od straha prema neprihvatanju i stigmatizaciji. Skrivanje i šutnja mogu trajati godinama, a takva djeca (ili odrasli) katkada su zlostavljana i ismijavana (Mršević, 2015). Često se postavlja pitanje o odgoju djece u homoseksualnim obiteljima jer konzervativci smatraju da će djeca iz homoseksualnih i lezbijskih obitelji i sama imati afinitet prema takvoj seksualnosti (Segalan, 2009). Rezultati standardiziranih mjerenja socijalnih kompetencija i problema u ponašanju otkrili su kako se djeca koja su živjela u jednoroditeljskim homoseksualnim obiteljima nisu razlikovala od djece u jednoroditeljskim heteroseksualnim obiteljima. Hočevar (2014) navodi da niti jedno od mnogobrojnih istraživanja na tematiku odgoja djece u duginim obiteljima nije pokazalo da će seksualnost roditelja imati utjecaja na samo dijete. Dapače, ono može imati i prednosti, a djeca mogu biti uspješnija u područjima koja obuhvaćaju društvene znanosti kao i više sudjelovati u kućanskim poslovima. Uspoređujući igru djece u heteroseksualnim i homoseksualnim obiteljima može se vidjeti kako su se djeca igrala gotovo jednakih igara (i dalje rodno podijeljenih, npr. dječaci automobilima, djevojčice lutkama). Propitkujući sam odnos tih roditelja prema djeci može se uočiti kako pokazuju veću odgovornost za dijete te su više orijentirani ka samom djetetu i zastupaju egalitarnost u radu i životu. Kao zaključak navedenog može se reći kako unatoč dobrim ishodima odrastanja u homoseksualnim obiteljima najveći

problem s kojim se njeni pripadnici suočavaju jest stigmatizacija. Kako bi se to promijenilo, političari bi trebali biti prve osobe koje će se boriti protiv predrasuda i stereotipa odrastanja u različitim obiteljima neovisno o svojim osobnim ideološkim, religijskim i ostalim stavovima (Hočevar, 2014).

3. ODREĐENJE RODITELJSTVA

Roditeljstvo se sa socio-kulturnog aspekta može definirati kao „složen skup socijalnih stavova (očekivanja i ciljeva) i različitih praksi u kojima dolazi do spoja bio-socijalnog aspekta ljudske prokreacije sa socijalno-kulturnim aspektima brige, skrbi i odgoja novih generacija“ (Milić, 2007:175). Pri rođenju djeteta dolazi do najsnažnije društveno-kulturne veze, a to je veza između djece i njihovih roditelja. Iako se majčinstvo i očinstvo i dalje promatraju donekle različito, stručnjaci ističu kako u suvremenim društvima sve više dolazi do potrebe da se izbalansiraju uloge roditelja kroz suradničku odrednicu. Suvremeni teoretski okviri stavljaju roditeljstvo na sam vrh piramide ljudskih potreba zbog toga što zauzima centralno mjesto u svakoj obitelji te se ne može promatrati odvojeno već je ono uvelike povezano s vanjskim utjecajima (društvom i kulturom) (Penezić, Lacković Grgin, 2014). Uspostavljanje obiteljske politike kao dijela socijalne politike ima veliki značaj u suvremenom društvu jer se djeluje na njene resurse radi povećanja učinkovitosti statusa njenih članova. Naime, u roditeljstvu se mogu vidjeti dva odnosa koja su u međusobnoj interakciji, a to su intergeneracijski i intrageneracijski. Intergeneracijski je odnos u tradicionalnoj obitelji onaj u kojem su roditelji i djeca, a koji dominiraju nad supružničkim odnosima, dok je intrageneracijski onaj odnos koji se ostvaruje između supružnika. U suvremenom obitelji su se ti odnosi promijenili pa se kroz raščlanjivanje obiteljskih i roditeljskih uloga nastoje uspostaviti vlastite želje i ostvariti određeni ciljevi (Milić, 2007). Analiziranjem anketnih istraživanja provedenih tijekom 20. stoljeća, zamijećene su promjene kod roditelja u zapadnim zemljama, odnosno, sve se više potiče individualnost djeteta (težnja ka autonomiji), a potiskuje konformizam što se opravdava trendom liberalizacije roditeljstva (Tomanović, 2010). Pod utjecajem doživljaja roditeljstva mijenja se i bračno zadovoljstvo roditelja. Wolfinger (2018) tvrdi da su roditelji najzadovoljniji svojim životom onog trenutka kada se njihove djeca uspiju osamostaliti i kada postignu u životu ono što su htjeli. Razlog tome je taj što, što su djeca manja, partneri imaju manje vremena jedno za drugo, a sve je podređeno djeci.

U današnje vrijeme roditeljstvo se smatra mnogo većim zadatkom no što je to bilo nekada. U prošlosti je začecje bilo neplanirano te se nije usmjeravalo mnogo pažnje na to iako je roditeljstvo bilo usko povezano s brakom. S obzirom na važnu ulogu ekonomskog kapitala u obitelji, raspoloživi je novac utjecao na to kada će se stupiti u brak (Milić, 2007). Danas sve više raste briga za dijete, kao i suosjećanje i zanimanje za njih, ali zašto se onda rađa sve manje djece? Kao uzrok tome može se navesti nekoliko činjenica: uvećavaju se ekonomski troškovi odgoja djece (zdravstvena skrb, obrazovanje...), djeca više nisu proizvođači već potrošači (nema dječjeg rada, sve manje pomažu u kućnim poslovima), emocionalna zasićenost roditelja jednim djetetom (Qvortrup, 2005). Suvremeno roditeljstvo se neprestano kreće između krajnosti u ponašanju, osjećajima i shvaćanjima vlastitog statusa, a što se može objasniti kroz četiri proturječnosti:

- a) Roditeljstvo između moći i bespomoćnosti: s obzirom na vladajuću ideologiju pod nazivom „sve za djecu“, roditelji se kontinuirano kreću između permisivnosti i kontrole. Nerijetko su zbunjeni i bespomoćni, a u trenutku jaza između dvaju oprečnih strana dolazi do sindroma preorganizirane obitelji
- b) Između individualizacije i „profesionalizacije“: roditelji žele postići samorealizaciju i zadovoljstvo koji se mogu prozvati životnim projektom. U tom odnosu roditelj-dijete sudjeluju brojne društvene zajednice koje pružaju medicinsku skrb, školovanje, crkveni odgoj, socijalnu zaštitu i sl., a zbog svih njih može se doći do toga da se neki roditelji ne mogu adaptirati društvenim očekivanjima.
- c) Između represije i tolerancije: dolazi do dilema koliko si roditelji mogu dopustiti da toleriraju razna ponašanja djece, od poželjnih do onih negativnih, društveno nepoželjnih te kako djelovati u tim trenucima, a da bude primjereno.
- d) Između romantične ideologije samoostvarenja i žrtvovanja: s obzirom na to da su danas roditelji okruženi idejama savršenog roditeljstva, osjećaju se prozvanima da i sami postanu takvi, a gdje u konačnici zbog nemogućnosti ispunjavanja tih ideja dolazi do nezadovoljstva (Milić, 2007).

Upravo kroz prve godine djetetova života roditelji ispituju i postavljaju svoje vlastite hipoteze o tome što će im „uspjeti“ s djetetom, a kroz što postavljaju i vlastite odgojne stilove. Nadovezujući se na proturječnosti, tu se ističu tri tipa:

- a) Odbacivanje roditeljstva karakterizira osobe koje imaju želju što dulje živjeti samačkim životom ili životom bez djece jer ne žele izgubiti svoju autonomiju ili jastvo, a što bi roditeljstvo dovelo u pitanje.
- b) Simetrični model naglasak se stavlja na partnerstvo između roditelja, a poteškoće se rješavaju ovisno o situaciji te podliježe promjenama i modificiranju postojećih šansi.
- c) Tradicionalni model je dominantni model koji se teško može iskorijeniti ako je osoba koja je trenutno roditelj i sama tijekom djetinjstva odrastala uz tradicionalne autoritativne roditelje. Kod ovakvih je roditelja veća odgovornost na majci jer je ona glavni zaštitnik djeci (Milić, 2007).

Danas se roditeljstvo pokušava gledati iz perspektive ravnopravnog partnerstva što znači da se majka i otac trebaju dogovarati o podjeli poslova oko djece te prilagođavati jedno drugome pritom poštujući načelo ekonomičnosti, svrsishodnosti i pravedne distribucije napora i vremena. Jedino kroz demokratizaciju obitelji društvo će se moći izboriti s nepoželjnim obrascima tradicionalne obitelji (Giddens, 2007).

3.1. Povijesne promjene u idealu majčinstva

Majčinstvo je definirano kao najveća, primarna i univerzalna uloga žena u obitelji te normalna i razumljiva stvar (Milić, 2007). Njih ne vodi slijepi instinkt prilikom odgajanja djeteta već je takvo ponašanje naučeno. One uviđaju kako se unutar određene zajednice ponašaju ostale majke, a zatim usvajaju neka njihova ponašanja i odlučuju kako će se postaviti u takvoj situaciji (Arendell, 2000). Ono što majčinstvo razlikuje od očinstva jest biološka predodređenost da prolazi kroz trudnoću, rodi i doji dijete. Te karakteristike neosporne su i smatraju se prirodnom stvari (Milić, 2007). Milić (2007) navodi kako je Chodorow (1978) provela istraživanje u kojem je iznijela tri kriterija prema kojima je majčinstvo nepromjenjiv autentični obrazac, a to su:

- a) Biološko-evolucijski i funkcionalni argument koji se odnosi na to da s obzirom na ženinu mogućnost da nosi i rađa djecu, smatra se prirodnom

spoznaja da su one odgovorne za njegu djece dokad im je potrebno. Zbog toga se vjeruje da je u prošlosti spolna dioba rada definirala uloge žena i muškaraca koje se ne mogu promijeniti. Jasna je razlika u majčinstvu nekad i danas. Nekada su muškarci svakodnevno morali ići u lov kako bi ženi i djeci osigurali hranu međutim danas to nije slučaj već muškarac ide na posao na kojem mu, za razliku od nekad, ne treba posebna fizička snaga niti će na dnevnoj bazi donositi ono što je neophodno, hranu. Ako je to tako, zašto su žene onda opet te koje moraju ostajati kući s djecom? Zašto žene ne bi mogle ići na posao i raditi, a da muškarci brinu za djecu?

- b) Instinkt brige za djecu može se sagledati iz naturalističke perspektive gdje je navedeno kako kod žena postoji urođeni instinkt. Ipak, dugogodišnjim istraživanjima pokazalo se kako je to zapravo seksistički stereotip jer se žene oduvijek povezivalo s majčinstvom, a muškarce s društvom i svjetonazorom.
- c) Životne pripreme za ulogu majke dolaze još u djetinjstvu. Djevojčice se već od rođenja priprema na to da budu majke kada se igraju lutkama i glume majke, dok kod dječaka nije uobičajena igra povezana s obitelji i bebama već se igraju građevinara, policajaca, vatrogasaca i sl. Roditelji ženskoj djeci uglavnom kupuju lutke i kolica za njih, a kod dječaka je to različiti alat (Milić, 2007).

S druge strane, očeva je uloga socijalno i kulturno determinirana čime se nalazi više na društvenoj ljestvici, dok se žene smatra inferiornima. Već ovdje dolazi do seksizma jer se ženina uloga promatra iz perspektive prirode i prirodnosti, a kojoj je potreban muškarac koji će je „obuzdati“ i usmjeravati (Milić, 2007). Nekada se žene nisu smatrale jednako vrijednima kao muškarci, naprotiv, mjesto im je bilo u kući, a njihov jedini cilj koji su morale ispuniti jest onaj reproduktivni. Ta povijesna uloga uglavnom je svoje korijene imala u političko-religioznom sustavu. Žene su imale dvostruki teret rada - vezan uz djecu i kućanstvo. Za vrijeme SFRJ-a statistički su podaci pokazali da je radno opterećenje žena bilo 70 sati tjedno. Bez obzira na opseg posla, morale su brinuti o djeci te im pružati emocionalnu toplinu i podršku. Vrijeme koje su provodile s djecom i oko brige za kućanstvo je 34 sata tjedno, dok je kod muškaraca ta brojka iznosila samo 20 sati (Bartolac, Kamenov, Petrak, 2011).

Izboru da se postane majkom prethode dugotrajna razmišljanja o potencijalnim posljedicama zbog toga što jednom rođeno dijete označava dugotrajnu obavezu koja uključuje neprestanu brigu za rast i razvoj te individue. Časopis „Philosophie magazine“ objavio je rezultate istraživanja agencije TNS-Sofres koje je provedeno 2009. godine na reprezentativnom uzorku od 1000 osoba, a gdje su izneseni najčešći razlozi zašto su se majke odlučile na djecu (Badinter, 2013). Čak 60% ispitanica navelo je kako bar jedno dijete uljepšava život i čini ga radosnijim, dok se 47% njih složilo da to omogućuje prenošenje vrijednosti i nastavljanje loze. Na trećem mjestu, 33% ispitanica iznijelo je kako su djeca tu da donesu ljubav te pomažu roditeljima u starosti. Samo 3% smatra kako dijete treba roditi isključivo zbog vjerskih očekivanja. Sagledavajući ukupne rezultate, 91% ispitanica ima ili želi djecu dok njih 9% nema i ne želi imati. Prema ovom istraživanju može se zaključiti kako se djeca rađaju iz užitka, hedonizma, dok razum igra manju ulogu. Uzimajući u obzir i prosječni broj djece u obitelji u razdoblju od 1970. do 2009. godine, on se ponešto razlikuje s obzirom na europske zemlje, ali je zamjetan pad u odnosu na nekad. 1970. godine u Irskoj je prosječan broj djece po ženi bio najveći te je iznosio 3,85, dok je najmanji bio u Švedskoj i iznosio 1,92. Gotovo 50 godina nakon, broj djece u obiteljima najveći je u Irskoj, kontinentalnoj Francuskoj, i Norveškoj te iznosi 2,0, dok je najmanji u Portugalu i Njemačkoj gdje iznosi 1,3. (Badinter, 2013). U Hrvatskoj je prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2011. godine najveći broj obitelji s dvoje djece (44%), a zatim s jednim (30%) dok zamjetno pada broj obitelji koja imaju troje (18%) i više djece (8%).

Za razliku od danas kada su u društvu poznate dijagnoze babybluesa i post-porođajne depresije, nekada se žene koje su loše ili nikako obavljale svoju majčinsku funkciju smatralo devijantnima i osobama sa psihičkim nedostacima (Milić, 2007). Kroz pitanja poput „Planirate li dijete?“, „Zar ne želite dijete?“, „Postoji li neki problem? Već ste vjenčani, sad još nedostaje dijete.“ izražavao se neformalni oblik pritiska zajednice, ponajprije na ženu (Badinter, 2013). Prema istraživanjima nezaposlenih žena/majki došlo se do rezultata kako su one žene iz radničke klase zapravo nezadovoljne svojom ulogom zbog toga što smatraju da nisu postigle nešto što su htjele u životu već im je cijeli život vezan samo uz majčinstvo (Milić, 2007).

Bez obzira na sve pozitivne pretpostavke, neophodno je napomenuti i kako majčinstvo može imati negativne posljedice po ženu te se očituje u nekoliko aspekata: kao izvor najvećeg straha (hoće li se dobro ophoditi prema djetetu i znati odgovoriti na njegove posebne potrebe), depresije (ako prethodno ne ide po planu) (Arendell, 2000), pretjeranog vezivanja, nastojanja upravljanja djecom (Milić, 2007) i intenzivnog majčinstva. Takva majka smatra da djeluje zaštitnički, ali se kasnije kod djece mogu vidjeti specifični obrasci ponašanja poput pretjerane kontrole nad svojim postupcima, laganja i sl. (Tomanović, 2010). Relativno novi pojam jest i momizam koji označava vladavinu žene kao majke unutar obitelji, a dijeli se na pozitivan i negativan (narcistička majka). Naime, rečeno je već kako je otac taj koji zarađuje i smatra se hraniteljem obitelji te je više odsutan u odgoju djece od majke, a upravo zbog toga majka se više povezuje s djecom. Ona želi i sama vladati obitelji jer smatra da to može. Neupitna je ženina sposobnost vladanja obitelji, ali ovdje se želi reći kako je ipak potrebno pronaći balans jer niti jedna krajnost nije dobra (Milić, 2007).

Jedno od kontroverznih pitanja povezanih uz majčinstvo je i ono oko namjernog pobačaja. Nekada se ženama nije dopuštao pobačaj, a i onima kojima se to dogodilo bile su osuđivane od strane društva. S ciljem postizanja kontrole nad ženama, pobačaj je bio zabranjen jer vrijedi mišljenje kako će žena koja ima dijete biti spremna na sve samo kako bi ga zaštitila (Milić, 2007). Prema istraživanju MICS koje je razvijeno od strane UNICEF-a svaka šesta žena u dobi od 15 do 49 godina bila je suočena s pobačajem (Tomanović, Stanojević, Ljubičić, 2016). Promatrajući sociodemografska obilježja (dob, razina obrazovanja) uočeno je kako se stopa pobačaja smanjuje s povećanjem razine obrazovanja i životnog standarda (Tomanović i sur., 2016). Kroz osnivanje brojnih feminističkih pokreta i zastupanje tih ideologija ženama se sve više omogućuje pravo na izbor hoće li biti majke, ali i na koji način one to mogu postati. Modernizacijom i inovativnim pristupima u medicini omogućena je zamjena biološkog majčinstva (surogat majčinstvo), i načina oplodnje (laboratorijski, u kontroliranim uvjetima), a s obzirom na sve veću zaposlenost majki i nemogućnost ostajanja kod kuće razvijena je mreža načina skrbi za djecu te pripadajućih ustanova (Milić, 2007). Novi trendovi majčinstva upućuju na promjene uloga nastale zbog emancipacije žena, njihova zapošljavanja i promjene položaja majke, a jednako su

bitne i vladajuće ideologije kojima se vrši pritisak na žene da se prilagode trenutno uvaženom i prepoznatom konceptu pod nazivom „dobra majka“ (Badinter, 2013).

3.2. Povijesne promjene u idealu očinstva

Iz biološke perspektive, otac se može definirati kao muški roditelj čije su se ćelije spojile sa ženskom spolnom stanicom s ciljem formiranja novog organizma, prema čemu on postaje djetetov najbliži predak (Maskalan, 2015). O ulozi oca u odgoju djeteta nekad se nije niti govorilo, jer se smatralo kako je majka jedina koja može pružiti ljubav i sigurnost, dok je otac hranitelj obitelji. Tradicionalno je društvo očekivalo od oca da djetetu predstavlja samo model za uspjeh u društvu, da bude predmet divljenja i smatra kako je vrjedniji od ostalih osoba u obitelji (Kokorić, Šimunić, Gregov, 2014). I s političke strane otac je bio simbol suverenosti, vodstva i upraviteljstva što je uočljivo u frazi „urbani otac“ (eng. city father), a crkveni nazivi poput onog „Sveti Otac“ uvijek su izneseni u muškom rodu pod čime se misli samo na svećenike. Upravo zbog tih političkih i religioznih shvaćanja termina „otac“, on se proširio i na ostale dijelove društva simbolizirajući autoritet, posesivnost, racionalnost, dominaciju i poželjne vrline. Tek krajem 17. stoljeća John Locke je iznio filozofiju izgrađenu na idejama slobode i jednakosti pri rođenju, a gdje nitko nema pravo vladati nad nekime bez pristanka druge strane. Ako nije moguće postići jednakost spolova nužno je izvršiti određene preinake u shvaćanjima muških i ženskih uloga, naročito u obiteljskim odnosima (Maskalan, 2015).

Danas se pak u literaturi pronalazi novi termin pod nazivom „odsutni otac“, a kojim se žele opisati očevi koji zbog razvoda braka ili privremene razdvojenosti od obitelji malo ili nimalo komuniciraju s vlastitom djecom (Giddens, 2007). Ipak, ne može se govoriti o potpuno tradicionalnim ili egalitarnim pojedincima niti obiteljima (Kokorić i sur., 2014). Elementi promijenjenog očinstva suprotstavljaju se tradicionalnoj, patrijarhalnoj slici muškarca, a doživjeli su veliku promjenu u kojoj više ne dominira instrumentalna uloga (kao jedina društveno prihvatljiva), već se pojavljuju elementi ekspresivnosti (Lamb, 2004). Promjenama socijalnih politika u kasnoj moderni došlo je do znatnijeg uključivanja oca u brigu za djecu (Stanojević, 2018), a pomak od jednodimenzionalnosti te razvitak multidimenzionalnosti razvio je

nove teorijske modele (Lamb, 2004). Kao koncepti koji se razvijaju s ciljem objašnjavanja novog očinstva jesu uključenost, dostupnost, fleksibilnost u obiteljskim odnosima, socijalni kapital i sl. Nakon fokusiranja na pitanje identiteta došlo se do rezultata kako se identitet oca mijenja i ovisi o situacijama u kojima se nalazi, a posebno o njegovom shvaćanju roditeljstva i očinstva općenito (Stanojević, 2018).

Paradigmu novog očinstva potrebno je sagledati iz perspektive shvaćanja stvarnih potreba za dijete, a ne sociokulturnih očekivanja (Tomanović, 2010), pritom imajući na umu sljedeće karakteristike: da bude prisutniji u životu djeteta, da uključi više otvorenih emocija i da njeguje prijateljski odnos kroz igru, zabavu i slobodno vrijeme. Naime, kada se otac uključi u djetetov odgoj, osjeća se ispunjenije i zadovoljava određene roditeljske potrebe, ali potrebno je da bude intrinzično motiviran (Lamb, 2004). Iako neki očevi mogu posjedovati sve karakteristike, majke i dalje s djecom provode dva do tri puta više vremena (Tomanović, 2010). Neke od pozitivnih obiteljskih promjena su i jednaka raspodjela rada u kućanstvu, veće uključivanje žena na tržište rada, bolje zdravlje žena, smanjen stres i ženina trajna predanost poslu. (Lamb, 2004). Kako bi se ove promjene proširile na veći broj žena u svijetu, važno je da majka ima mogućnost povratka poslu. Međutim, u vrijeme krize raste nezaposlenost žena koja dovodi do povratka tradicionalnog modela hranitelja. Istraživanja koje su proveli Reynolds, (2014), Bureau of Labor Statistics, (2018) i Cech i Blair-Loy, (2019), su pokazala kako između 40% i 45% žena u Americi svojevoljno napusti posao s punim radnim vremenom, dok je u Indiji taj postotak prema Assocham udruzi, 2013. manji, iako iznosi velikih 25%. U Hrvatskoj je situacija drugačija. Prema istraživanjima koje su proveli Galić i Nikodem, (2009), 5,6% žena je dobilo otkaz, dok se s time prema Ljubičić, (2012) suočilo 21,2% njih, a čak 34% nije moglo produžiti ugovor o radu. Samim time, nakon odustajanja od posla ili otkaza, očevima se smanjuje mogućnost dužeg i kvalitetnijeg boravka s djecom.

Kao dvije osnovne dimenzije pri istraživanju očinstva navode se individualna tranzicija i obiteljska tranzicija, a koje se mijenjaju ovisno o strukturnim faktorima i iskustvu pojedinca (Stanojević, 2018). Sagledavajući konkretne prakse, model očinstva razvija se i kroz odnos sa suprugom i njenim očekivanjima, ali i širom obitelji. Individualna tranzicija može se podijeliti u dvije manje cjeline: identitet očeva i odnos prema djeci. Prva se smatra teorijskim dijelom, dok se druga može konkretno sagledati

u praksi. Taj identitet je skup značenja kojima se definira sebi svojstvena uloga dobivena iz društvenih interakcija kao rezultat odnosa i znanja koje nije fiksirano već se (re)konstruira. Ovdje se kao modeli nameću osobe iz njihove okoline, a koji mogu biti oni iz uže obitelji, ali i masovni mediji koji nerijetko predstavljaju savršenu sliku oca kao podjednako angažiranog i u poslovnom svijetu i u obiteljskom životu u odnosu sa ženom, ali i djecom. Ono što se nerijetko događa jest to da očevi prikupljaju informacije od svakog modela i uspostavljaju onaj za koji smatraju da će najbolje funkcionirati sa svojim djetetom. Neki očevi svoju funkciju u obitelji mogu sagledavati samo iz perspektive hranitelja dok će se neki truditi sagraditi emocionalni odnos s djetetom. Sve promjene koje se događaju u životu muškarca kada postane otac nisu prisilne već u podlozi imaju određene motivacijske faktore, od kojih se ističu dva: odnos prema supruzi ili tradicionalni diskursi. Govoreći o odnosu prema supruzi važno je shvatiti kako je u svaki brak potrebno ulagati i raditi na kvaliteti interakcija kako ne bi došlo do povećih rizika. Prema tome, motiv za aktivnu involviranost može biti intimnost odnosno muškarčeva želja za uključenost i angažiranost u životima svoje djece. Tradicionalnost diskursa odražava se pak u percepciji osiguranja prijenosa genetskog koda, a gdje se postavlja hipoteza kako uslijed neuravnoteženosti bračne zajednice može doći do stabilnosti zbog zajedničkog odnosa orijentiranosti prema djetetu. Bez obzira na obostranu participativnost pojavljuju se razlike, ovisno o centralnosti uloga, u situacijama sukobljavanja, obustavljanja napretka u karijeri zbog djece, korištenja slobodnog vremena ili ranijih odlazaka s posla. U ovim odnosima razlikuju se tri dimenzije: prisutnost oca (vještina izgradnje i održavanja odnosa s djetetom), materijalna i financijska osiguranost (apsolutni ulog financijskih aspekata materijalne potpore) i životni stil oca (promjene u prethodno naučenim obrascima ponašanja i navikama), a čiji stupanj promjene ovisi o razini bliskosti uspostavljene s djetetom (Stanojević, 2018).

4. RODNA (NE)JEDNAKOST U HRVATSKOM DRUŠTVU

Rodna se nejednakost može sagledati iz perspektive rodne diskriminacije, a koja je definirana kao „*društveno djelovanje, isključivanje, iskorištavanje ili eksploatacija određene rodne grupe na temelju pripadnosti toj rodnoj grupi*“ (Galić, 2012:156). Opće je poznato kako se muškarce i žene ne tretira isto, a čime se zagovornici rodno osviještenih politika žele suprotstaviti tako da žene pokušavaju staviti u egalitarni odnos s muškarcima u svim sferama života, od obrazovanja do politike i privatnog života (Galić, 2012). Fundamentalna jedinica svih suvremenih društava jest patrijarhalnost koja se očituje kroz nametnuti autoritet gdje je muškarac iznad žene i djece. Moć muškaraca se danas prikazuje dvoznačno: muškarci su dominantniji od žena, a u društvu muškaraca dominaciju ostvaruju stariji naspram mlađih (Galić, 2002).

Bez obzira na brojna svjetska istraživanja rodne nejednakosti i raspodjele poslova u kućanstvu, Hrvatska su istraživanja relativno izostala (Bartolac, Kamenov, 2013). Ona koja i jesu provedena bave se muško-ženskim odnosima općenito i ne uključuju element seksizma. Razlog tome jest taj što se u periodu od 70.-ih do 90.-ih godina 20. stoljeća nije ulazilo u analizu obitelji i međusobnih odnosa već je naglasak bio na jednakosti spolova. Tek nakon 2000.-ih godina počela su se provoditi istraživanja čiji su rezultati pokazali kako se muškarci i žene slažu da su upravo žene te koje trebaju biti zadužene ne samo za kućanske poslove već i brigu o djeci i starijim članovima u obitelji (Galić, 2012).

Ukratko ćemo prikazati njihove najznačajnije nalaze. Leinart Novosel (1999) na uzorku studenata, došlo se do rezultata kako su mlađi ljudi skloniji održavanju jednakosti pri partnerskim odnosima i kućanskim poslovima (prema Galić, 2012). Tijekom zadnja tri desetljeća u Hrvatskoj raste utjecaj Katoličke crkve što znači da se promovira skladan obiteljski život, majčinstvo, ali i tradicionalna podjela uloga. Kroz predmet vjeronauka doprinosi se formiranju seksističkih stereotipa i rodne diskriminacije. Sukladno tome, prema istraživanju iz 2002. godine koje je provedeno na uzorku od 1700 ispitanika dobi 15-29 godina došlo se do rezultata kako su mladi tradicionalno orijentirani (Galić, 2012). Prema istraživanju Čulig, Kufrin, Landripet

pod nazivom „Odnos građana Hrvatske prema pridruživanju Hrvatske Europskoj uniji“ iz 2007. godine, a koje se odnosilo na seksizam, najvećim razlogom rodne nejednakosti smatra se obitelj s podjelom rada u kućanskim poslovima. Ipak, ovo istraživanje treba uzeti s dozom opreza zbog nedovoljno istraženog tumačenja pojave rodne diskriminacije (Galić, 2012). Uspoređujući rezultate istraživanja 2004. i 2010. godine, Galić zaključuje kako su muškarci generalno skloniji seksizmu jer više zastupaju patrijarhalizam dok su žene sklonije rodnoj jednakosti. Također, gledajući rezultate po dobi ispitanika, seksizmu su skloniji stariji od 46 godina, dok jednakosti teže oni mlađi od 35 godina (Galić, 2012). Na temelju provedenih istraživanja može se zaključiti kako je Hrvatska i dalje pretežito tradicionalna zemlja s jasno definiranim ulogama žene i muškarca. Postavlja se i pitanje je li promjena političkog uređenja države (kapitalizam nasuprot socijalizmu) utjecalo na položaj žena u društvu i obitelji te je vidljivo kako patrijarhalnost dominira bez obzira na tip uređenja. U kapitalističkim je zemljama tako nakon Drugog svjetskog rata rad za plaću parirao kulturno prevladavajućem arhetipu kućanice. Smatralo se kako je žena koja radi za plaću jedna jer mora raditi zbog nedostatka novčanih prihoda u svojoj obitelji. Neki su išli i korak dalje etiketirajući zaposlene žene kao loše supruge i nemajke. Položaj žene u javnoj sferi se u socijalizmu radikalno mijenja dok se promjene u privatnoj (obiteljskoj) sferi zbivaju puno sporije. U socijalizmu je s vremenom ženin plaćeni rad postao uobičajen i društveno prihvatljiv. Žene su postale aktivnije u društvenom životu, dok je onaj obiteljski i dalje ostao isti (Topolčić, 2001).

4.1. Modernizacija i retradicionalizacija društva

U posljednja tri desetljeća u hrvatskom su društvu na djelu istodobno proturječni procesi modernizacije i retradicionalizacije. *„Tijekom poslijeratne industrijalizacije izvršena je, u stanovitom stupnju, modernizacija hrvatskog društva u ovim sektorima: demografska kretanja stanovništva, urbanizacija sela, nacionalizam (nasuprot tradicionalnom lokalizmu), nova podjela rada, veliki bum na području obrazovanja, stvaranje moderne industrijske stratifikacije, očekivanja rasta standarda, transformacija obitelji. Proces nije tekao ravnomjerno i bio je povezan s mnogim aberacijama i stranputicama (npr. forsiranje teške industrije i demografsko uništenje*

sela). U posljednjoj dekadi pojavili su se trendovi dezindustrijalizacije i devolucije društvenog sustava“ (Županov, 2011:152-153). Naglasak kod tih promjena nije samo u materijalnom dijelu života već i u područjima društvenog života. „Propast komunističkog sustava otvorila je i drugi proces... proces tranzicije iz socijalističkog društva u moderno kapitalističko društvo, u društvo tržišne ekonomije i privatnog vlasništva“ (Županov, 2011:153). Ovakav tijek promjene uređenja države bio bi težak za svaku zemlju, a posebno ratom razorenu Hrvatsku. Iako promjene mogu biti pozitivne, Hrvatska je primjer zemlje u kojoj promjena političkog uređenja države ne dovodi do inovativnih promjena u društvenim konstrukcijama i mehanizmima (Županov, 2011). Ženina emancipacija u socijalizmu nije se razvijala odozdo već je bila nametnuta od strane politike, a zbog čega žene rodnu nejednakost nisu smatrale prirodnom. Iako se tranzicijsko razdoblje smatralo učinkovitim i opravdanim, ono nije pogodovalo položaju žena zbog odgođene modernizacije. Povezujući to s drugim tranzicijskim europskim zemljama, došlo se do rezultata kako su se i u njima žene suočile s poteškoćama pri zasnivanju radnog odnosa, promjenama u obiteljskom položaju i vlastitim nestajanjem iz sfere političkog života. Prema istraživanju koje je provela Leinart Novosel (1999) na uzorku od 500 studenata Sveučilišta u Zagrebu na temu partnerstva između supružnika i egalitarne podjele roditeljskih uloga došlo se do rezultata gdje su se mladi podijelili u dvije skupine: tradicionaliste i moderniste. Tradicionalistima se označavaju oni koji ne podupiru jednakosti u obitelji i društvu, dok se modernistima označavaju oni koji se zalažu za jednakost i participiranje u svim sferama života. Retradicionalizacija hrvatskog društva očituje se u nižoj razini sekularizacije nego u većini postsocijalističkih zemalja. Najreligioznije skupine u društvu su žene, slabije obrazovani i stari ljudi (Galić, Buzov i Bandalović, 2009). Jasno je kako su žene i dalje žrtve modernizacije zbog nedovoljne društvene osjetljivosti na cijenu rada koji obavljaju unutar obitelji, a ne čudi niti rezistencija muškaraca koja je direktno povezana s položajem i ulogom žene u društvu (Galić i sur., 2009).

U svijetu su se tijekom 20. stoljeća žene sve više počele uključivati na tržište rada što je dovelo do drastičnog porasta zapošljavanja majki izvan obiteljskog doma (Drabe, Stanfors, 2009) i pojave dvaju suprotnih koncepata ženine društvene uloge: tradicionalističkog i modernističkog s naglaskom na dvostruku opterećenost.

Usporedno s pojmom dvostruke opterećenosti žene došlo je i do straha od modernizacije zbog retradicionalizacije koja se izvršavala na štetu žena radi usporenog oslobađanja predmodernih elemenata (Galić i sur., 2009).

4.2. Tradicionalistički i modernistički koncept rodnih uloga u obitelji

Brojne demografske društvene promjene, opće starenje stanovništva, povećanje jednoroditeljskih obitelji i niža stopa fertiliteta utječu na obiteljske funkcije i upućuju na transformacijske fenomene obiteljske forme. Bez obzira na to što je došlo do krize u patrijarhalnim obiteljima te neovisnosti žena, praksa i dalje ukazuje na nejednaku distribuciju rada u kućanstvu (Zrinščak, Geiger, 2007). Prilikom stupanja u brak, ženama je teže nego muškarcima zbog toga što muškarci od njega imaju koristi. I dalje traju nepravde u kućanstvu, a bez obzira na to što je u današnje vrijeme nestao karakter dužnosti u braku, žene su i dalje pod pritiskom zbog suživota u paru, ali i rađanja djece. Dok je žena trudna, muškarac ima vremena posvetiti se karijeri, dok ženina najčešće stagnira. Nakon dobivanje djece cjelokupna opsežnost kućanskih poslova ne potječe od samog muškarca već dječjih zahtjeva i potreba (Badinter, 2013). U svim su praksama pak muškarci označeni kao „glava“ obitelji, dok su ženske glave u obitelji neprikladne. Kada se govori o muškarcu kao glavi obitelji on ima dvostruku moć: roditelj i vlasnik (Galić, 2002). Pojačana želja za istraživanjima rodnih odnosa unutar obitelji gotovo uvijek dovodi do istih zaključaka: majka se brine za djecu tako da obavlja skrb i njegu, dok otac sudjeluje u aktivnostima koje se karakteriziraju kao zabavne. Zadirući dublje u tematiku može se reći kako podijeljenost poslova nikako nije jednostavan pojam te se ne može sagledati samo iz jedne perspektive. Tako primjerice otac može biti angažiran u odgoju djece čitajući priču prije spavanja, dok će majka glačati odjeću, a što se ne može izjednačiti zbog razlike u smislu zabavna-dužnost (Ivković, Boneta, Kanjić, 2014). Nakon formalnog posla, žene kod kuće obavljaju drugu smjenu koja uključuje neplaćeni rad, čime imaju manje slobodnog vremena (Drabe, Stanfors, 2009).

Roditeljstvo intenzivira rodne uloge i jača tradicionalnu podjelu rada, gdje žene obavljaju više kućanskih poslova i brige za djecu dok su muškarci ti koji se brinu za financijski dio (Drabe, Stanfors, 2009), a što se očituje i u jednom američkom istraživanju gdje se došlo do rezultata kako su žene tjedno provele 34 sata u obavljanju

kućanskih poslova, dok je kod muškaraca to iznosilo 20 sati. Do promjene dolazi kod rastavljenih muškaraca (kao i samaca) koji gotovo samostalno to obavljaju kada pored sebe nemaju žensku osobu, a gdje se jasno vidi rodno uvjetovana podjela poslova. U istraživanju Lennon i Rosenfeld, (1994) na uzorku od 13.000 ispitanika koji predstavljaju opću populaciju SAD-a došlo se do rezultata kako većina žena smatra da su one te koje bi trebale raditi većinu poslova, dok su muškarci zaduženi samo za 1/3. Postavlja se pitanje zbog kojih razloga žena preuzima na svoja leđa sve kućanske poslove. Doživljaj pravednosti raspodjele poslova unutar obitelji uvelike ovisi o ekonomskom kapitalu žene (Bartolac, Kamenov, 2013). Istraživanja provedena u Hrvatskoj (Tomić Koludrović i Kunac, 1999, Topolčić, 2001 i Bijelić, 2011 prema Ivković i sur., 2014) nalaze da u zajedničke roditeljske aktivnosti spadaju šetnja s djetetom, pomaganje pri obavljanju školskih obveza i pomaganje u hranjenju. Rezultati istraživanja koje je provela Tomić Koludrović (2000) od prije gotovo dva desetljeća pokazuju kako i dalje u Hrvatskoj djeluje tradicionalistički koncept shvaćanja podjele rada u obitelji jer primjerice za vrijeme bolesti djeteta samo 22% muškaraca uzima bolovanje, u odnosu na 78% žena. Na taj način očevi pokušavaju izbjeći one situacije koje se definiraju stresnima i uživati u onim zabavnim i neobaveznim. Razina obrazovanja ovdje ima veliku ulogu – viša razina obrazovanja muškaraca ima pozitivnu korelaciju s češćim i značajnijim uključivanjem u odgoj djece (Ivković i sur., 2014). Iako slobodno vrijeme podrazumijeva zabavu, žene to vrijeme najčešće koriste za obavljanje kućanskih poslova, a muškarci se rekreiraju i bave sportom. Za ono za što su muškarci najčešće zaduženi u obitelji jesu tehnički popravci u kući, točenje goriva u automobile i sl. (Bartolac, Kamenov, 2013).

Kućni poslovi iziskuju mnogo truda kako bi se poboljšale vještine planiranja, organiziranja i upravljanja što je ključno za kvalitetno obavljanje poslova (Šikić Mićanović, 2000). Jedan od razloga zašto žene obavljaju više kućanskih poslova jest i to što one misle kako ionako mogu brže i bolje obaviti posao te nema potrebe da se muškarci muče ako one na kraju neće biti zadovoljne pa će se jedan posao morati raditi duplo (Bartolac, Kamenov, 2013). Za žene koje nisu zaposlene već obavljaju samo kućanske poslove i rad kod kuće uočeno je kako imaju niži stupanj kontrole jer im je posao rutinski, manje uživaju u njemu i više su izolirane. U mnogim kućanstvima muškarci koji doprinose kućnom radu ponajprije vide sebe samo kao ženine pomagače.

Prema tome, egalitarni odnos neće biti moguć dok muškarci ne počnu poštovati ženin trud i rad kao i to da i sami preuzmu inicijativu više se uključujući u sve kućanske poslove. Iako se rad žena izvan kuće znatno povećao, u posljednja je tri desetljeća zabilježen mali udio porasta muškaraca koji se bave kućanskim poslovima i brigom o djeci. Zaposleni muškarci čije su i žene bile zaposlene bili su angažiraniji u kućanskim poslovima u odnosu na one brakove gdje je žena bila samo kućanica. Bez obzira na poticaje i želje da se muškarci više uključe u rad realne su prakse daleko od očekivanja. Usprkos dvostrukom opterećenju dio žena je zadovoljan s tim angažmanom zbog toga što smatraju kako sve ono što se radi iz ljubavi ne može biti teško, pogotovo ako je usmjereno ka osobama iz svoje obitelji (Bartolac, Kamenov, 2013). Ženski stupanj zadovoljstva raste kada muškarci obave neki od kućanskih poslova iako su oni u tom poslu proveli mnogo manje vremena no što to žene čine. Paradoksalno, visoki postotak žena ne pokazuje znakove zabrinutosti za raspodjelu poslova kod kuće bez obzira na to što gotovo sve rade same. Žene su relativno zadovoljne nejednakom podjelom kućanskih poslova jer raspodjela odgovara njihovom standardu usporedbe, smatra se opravdanom ili odgovara onome što ih se tijekom godina učilo (žene to moraju raditi). U literaturi je taj fenomen poznat kao samožrtvujući mikromatrijarhat (Šikić Mićanović, 200).

Unutar obitelji mogu se razlikovati četiri tipa rodnih uloga: tradicionalni supružnik (podjela rada u obitelji jasno je definirana; žene obavljaju kućanske poslove), moderni supružnik (podijeljenost rodnih uloga, muškarci također obavljaju kućanske poslove), pragmatični supružnik (integrira tradicionalne i modernističke koncepte) i neopredijeljeni supružnik (ne prihvaća tradicionalizam niti podupire modernizam) (Tomić Koludrović, Lončarić, 2006 prema Ivković i sur., 2014). Bez obzira na to što se radikalnim feminističkim pokretima i razvitkom ženskih prava pokušala postići jednakost i okrenuti ka liberalističkim shvaćanjima rodne podjele rada u obitelji, i dalje se nije postigla egalitarnost diobe rada spram supružnika (Ivković i sur., 2014).

5. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Uspostava rodne ravnopravnosti u društvu smatra se ključnim motivom s ciljem razvitka modernog hrvatskog društva. Do sada se u Hrvatskoj nisu sustavno provodila istraživanja na temu rodne neravnopravnosti zbog toga što su se istraživači iz područja psihologije, sociologije ili politologije fokusirali samo na specifične elemente kao što je to primjerice rodna diskriminacija u političkoj/obrazovnoj sferi. Ipak, kontinuiranim radom u području društvene i obiteljske nejednakosti te ispitivanje stavova građana o istome, uspjelo se doći do nekoliko značajnijih rezultata (Galić, 2011).

Prema istraživanju Leinert Novosel „Stavovi poslodavaca prema profesionalnoj i obiteljskoj angažiranosti žena“ htjela se ispitati percepcija žena i muškaraca na radnom mjestu kao i to koje su njihove uloge u obitelji. Istraživanje je provedeno 2003. godine na uzorku od 500 poslodavaca i poslodavki. Iako su ispitanici pokazali visok stupanj slaganja s tvrdnjom da treba postojati rodna jednakost, došlo je do razlika između poslodavaca i poslodavki u percipiranju uloge žena u obitelji te balansiranja između obitelji i posla. Tradicionalnije orijentirani bili su poslodavci jer su ženu vidjeli kao onu koja treba biti prvenstveno usredotočena na obitelj i djecu, dok su poslodavke opovrgnule isto zbog toga što uspješan obiteljski život ovisi o oba roditelja. Govoreći o profesionalnoj angažiranosti, poslodavci žene manje smatraju sposobnima za rukovoditeljske poslove i navode kako se najbolje snalaze u prosvjetnim poslovima. S druge strane, poslodavke su žene opisale kao kreativnije, samostalnije i sposobnije te ih treba uključiti u menadžerske pozicije. Zaključak provedenog istraživanja glasio bi kako u Hrvatskoj politika nije usmjerena ka zapošljavanju žena već se ističe samo njihova biološka uloga. Kako bi se to promijenilo potrebno je preformulirati politiku i promijeniti društvo u cjelini (Leinert Novosel, 2003).

U istraživanju koje su 2006. godine proveli Galić i Nikodem ispitivalo se postoji li korelacija između religijskog i rodnog identiteta s naglaskom na rodne stereotipe koji izvire iz religijskih svjetonazora. Došlo se do rezultata kako postoji povezanost između tradicionalnog religijskog svjetonazora u odnosu na seksističke dimenzije stavova (patrijarhalizam i androcentrizam). Također, autori su zaključili kako je

hipoteza o međuovisnosti religijskih obreda i sklonosti patrijarhalizmu većim dijelom potvrđena. Zabrinjavajuća činjenica je i ta kako se dimenzije patrijarhalizma i androcentrizma odašilju i kroz obrazovni sustav i stvaraju rodne stereotipe i stratifikaciju. Ovo pokazuje kako je pred hrvatskim društvom još dugogodišnji put ka post-modernom društvu gdje se uvažavaju različitosti (Galić, Nikodem, 2006).

U istraživanju koje su provele Relja, Galić i Despotović pod nazivom „Položaj žena na tržištu rada grada Splita“ ispitivalo se postoji li rodna diskriminacija žena kao i to kako se u društvu shvaćaju rodne uloge. Provedeno je 2009. godine na uzorku od 680 žena. Hipoteza o rodnoj diskriminaciji je potvrđena, a u rezultatima se moglo vidjeti kako se 68,8% žena slaže s time da u hrvatskom društvu dolazi do podjele poslova na muške i ženske. Zanimljivo je da čak 34% žena smatra kako nisu sposobne za obavljanje svih poslova kao što su to muškarci što se može povezati s duboko ukorijenjenim predrasudama koje prihvaća i spol na koje se one odnose. Takvi stavovi zasigurno ne pogoduju daljnjoj rodnoj ravnopravnosti zbog toga što će žene onda prihvaćati drugorazredne poslove misleći kako nisu sposobne za one rukovoditeljske. Govoreći o emancipaciji, žene većinski smatraju kako ona nije uspostavljena. Uspoređujući rezultate s onima iz SAD-a, Japana, Njemačke i Kine pokazalo se kako žene i dalje imaju manje prilika za napredak u karijeri kao i povišenje plaće. Kako bi se rodna diskriminacija smanjila na što nižu razinu potrebno je ponnije raditi na problemima i otkrivati nove načine njenog rješavanja (Relja, Galić, Despotović, 2009).

Istraživački tim pod voditeljstvom Kamenov i Galić je 2009. godine u Republici Hrvatskoj proveo iscrpno istraživanje pod nazivom „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj“. Uzorak je bio reprezentativan, a sudjelovalo je 1363 ispitanika. „*Cilj istraživanja bio je utvrditi percepciju, iskustva i stavove o rodnoj diskriminaciji žena i muškaraca u Hrvatskoj, kao i moguće oblike suzbijanja te diskriminacije*“ (Huić, Jelić, 2009:65). Rezultati su pokazali kako 57,7% ispitanika smatra kako muškarci i žene nisu ravnopravni, dok njih samo 18,3% misli kako postoji rodna ravnopravnost. Promatrajući rezultate prema spolu 66,7% žena navodi kako ne postoji rodna ravnopravnost u odnosu na 47,8% muškaraca. Govoreći o percepciji izloženosti diskriminaciji različitih skupina žena ističe se diskriminacija prema Romkinjama zatim ženama žrtvama obiteljskog nasilja i u konačnici ženama s invaliditetom. Govoreći o kažnjavanju rodne diskriminacije, zabrinjavajuća je

činjenica kako samo tek treći građanin zna da je ona kažnjiva. Prema rezultatima koji se odnose na diskriminaciju u obrazovanju 80% ispitanika navodi kako imaju egalitarne stavove, iako su oni drugačiji kada se pretoče u konkretne životne situacije (Ajduković, 2009). Iako obrazovni sustav radi na programima smanjivanja rodne neravnopravnosti i diskriminacije po spolu, škole su i dalje žarišta stavova o rodnoj neravnopravnosti što ukazuje na složen problem funkcioniranja školskog sustava (Baranović, Leinert Novosel, 2009).

6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

6.1. Cilj istraživanja

Cilj rada je utvrditi sociodemografske determinante vrijednosnih struktura te njihovu vezu sa svakodnevnom kućnom raspodjelom poslova na prigodnom uzorku roditelja djece koja polaze vrtić.

6.2. Hipoteze

H1: Na temelju prethodnih istraživanja možemo pretpostaviti da će većina anketiranih roditelja zagovarati rodnu ravnopravnost u obitelji.

H2: Na temelju prethodnih istraživanja možemo pretpostaviti da će u većini obitelji postojati rodna neravnopravnost u svakodnevnim obiteljskim praksama.

H3: Stavovi o rodnim odnosima (vrijednosne orijentacije) povezani su s rodnom raspodjelom rada u obitelji (svakodnevnim obiteljskim praksama).

H4: Sociodemografske karakteristike (dob i razina obrazovanja) povezane su sa stavovima o rodnim odnosima.

H5: Sociodemografske karakteristike povezane su s rodnom raspodjelom rada u obitelji.

6.3. Uzorak

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 120 ispitanika/ca. Upitnik je ispunjavan tijekom srpnja 2021. godine na populaciji roditelja djece koja pohađaju sljedeće privatne i gradske vrtiće: DV Mala sirena, DV Mali princ, DV Morčić, DV Veseljko i DV Bosiljevo (Karlovačka županija).

6.4. Mjerni instrument

Za provedbu ovog istraživanja izrađen je upitnik (prilog 1) kojim se istraživala veza stavova o rodnoj ravnopravnosti i prakse. Vrijednosne orijentacije ispitanika, kao nezavisni sklop istraživanja, mjerene su dvama instrumentima: stavovima o zaposlenju žene i stavovima o rodnim odnosima. Zavisne varijable sadržane su u instrumentu o podjeli poslova unutar obitelji.

Instrument o značaju zaposlenja žena (Galić, Buzov i Bandalović, 2009) sastojao se od sljedećih pet čestica: *Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi; Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi; Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu; Posao domaćice jednako ispunjava kao i posao za plaću; Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna.* Ispitanici su na peterostupanjskoj skali Likertova tipa iskazivali razinu slaganja s ponuđenim tvrdnjama (od 1=apsolutno neslaganje do 5=apsolutno slaganje).

Instrument povezan uz rodni konzervativizam sastojao se od sedam čestica koje su modificirane iz Sekulić (2012) i tri čestice koje su preuzete iz Galić (2012), a to su: *Općenito se brigom o djeci treba više baviti majka, nego otac; Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac; Uzimanje rodiljnog dopusta primjerenije je majkama nego očevima; Financijsko uzdržavanje obitelji više je uloga oca nego majke; Očevi su jednako sposobni kao i majke, brinuti se o svojoj bolesnoj djeci; Većina poslova u domaćinstvu po svojoj prirodi više odgovara ženama; Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ; Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka; Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive; Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje.* Ispitanici su na peterostupanjskoj skali Likertova tipa iskazivali razinu slaganja s ponuđenim tvrdnjama (od 1=apsolutno neslaganje do 5=apsolutno slaganje).

Instrument o podjeli poslova unutar obitelji sastojao se od 18 čestica koje su modificirane prema Ivković, Boneta, Kanjić (2014) i Zrinščak (2007): *Pripremanje obroka za djecu; Kupanje i oblačenje djeteta; Ostajanje s djetetom kući kad je bolesno; Odlazanje s djetetom na liječnički pregled; Čitanje ili pričanje priče djetetu; Učenje djeteta voziti bicikl; Odlazanje na sastanke u vrtić; Odvođenje djeteta na slobodne aktivnosti; Loptanje s djetetom; Igranje društvenih igara s djetetom; Kuhanje; Pranje i glačanje rublja; Pranje suđa i pospremanje stola; Pranje prozora, podova i sl.; Čišćenje sanitarnih prostora; Briga o sitnim kućnim popravcima; Odlazak u kupovinu namirnica; Plaćanje računa i briga o financijama.* Ispitanici su na peterostupanjskoj skali Likertova tipa iskazivali razinu slaganja s ponuđenim

tvrdnjama (1=uvijek majka, 2=češće majka, 3=podjednako, 4=češće otac, 5=uvijek otac).

Peterostupanjske skale u prethodna tri instrumenta su zbog statističke korektnosti (veliki broj „mršavih ćelija“) u daljnjim hi kvadrat obradama svedena na tri stupnja, spajanjem prvog i drugog odgovora te četvrtog i petog.

Upitnik je sadržavao i sljedeće sociodemografske varijable: *spol (M/Ž), Vaša dob (18-29, 30-39, 40-49, više od 50), Dob Vašeg partnera (18-29, 30-39, 40-49, više od 50), Vaša razina obrazovanja (osnovna škola, trogodišnja srednja škola, četverogodišnja srednja škola, viša škola ili trogodišnji stručni studij, visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat), Razina obrazovanja Vašeg partnera (osnovna škola, trogodišnja srednja škola, četverogodišnja srednja škola, viša škola ili trogodišnji stručni studij, visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat), Tip partnerske veze (udana/oženjen, razveden/a, udovac/ica, životno partnerstvo), Broj članova u obitelji, Broj djece u obitelji, Tko donosi ključne odluke (uglavnom odlučuje otac, češće odlučuje otac, zajedno odlučuju majka i otac, češće odlučuje majka, uglavnom odlučuje majka),¹³ Veličina naselja u kojem živite (manje od 1000 stanovnika, 1001-10.000 stanovnika, 10.001-100.000 stanovnika, više od 100.000 stanovnika).*

6.5. Postupak prikupljanja i obrade podataka

Upitnik je izrađen online putem Google obrazaca i proslijeđen roditeljima na email adrese. Na samom je upitniku bilo naznačeno kako će se koristiti samo za potrebe diplomskog rada kao i to da je dobrovoljan i anonimn te se u svakom trenutku može odustati od ispunjavanja istog. Od 120 prikupljenih upitnika, njih 107 (89.2%) je ispravno popunjeno, dok je 13 (10.8%) nevažećih (djelomično popunjenih).

Obrada podataka vršila se u programu IBM SPSS Statistics i to na razini deskriptivne statistike (% , M, SD), Hi-kvadrat testa, ANOVA-e i T-testa za nezavisne uzorke.

¹³ Peterostupanjska skala je i u ovoj varijabli zbog statističke korektnosti u daljnjim obradama svedena na tri stupnja, spajanjem prvog i drugog odgovora te četvrtog i petog.

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

7.1. Struktura ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku od 107 ispitanika, od čega je 29 muškog, a 78 ženskog spola. Aritmetička sredina dobi ispitanika iznosi 35,2 godina uz standardno odstupanje od 7,362 godina. S obzirom na dob, ispitanici/e su podijeljeni/e u četiri skupine za potrebe ovog istraživanja: 18-29 godina, 30-39 godina, 40-49 godina i stariji od 50 godina. U prvoj starosnoj skupini nalazi se 21 ispitanik/ca (19,6%), od 30-39 godina ih je 57 (53,3%), dok je starijih od 40 godina 29 (31,1%). Starost njihovih partnera također je podijeljena u iste starosne skupine te je dobivena prosječna starost partnera od 36,6 godina uz prosječno odstupanje od 8,730 godina. Raspodjelom ispitanika u četiri dobne kategorije nije dobivena očekivana disperzija pa je ispitanik iz posljednje dobne skupine spojen u skupinu stariji od 40 godina. Kako je s vremenom ipak došlo do pomaka u shvaćanju rodne ravnopravnosti (prema istraživanju Leinert Novosel, 1999 te uključivanju žena na tržište rada tijekom 20. stoljeća), za očekivati je bilo da će mlađe žene i muškarci doživljavati ženu kao ravnopravnog člana obitelji češće nego starija generacija ispitanika.

Najviše ispitanika/ca je s visokom školom (fakultet, magisterij, doktorat), njih 47 (43,9%), a s 23 (21,5%) njih koji su završili višu školu ili trogodišnji stručni studij može se zaključiti da je gotovo dvije trećine (65,4%) ispitanika fakultetski obrazovano. Svega 13 ispitanika (12,1%) ima razinu obrazovanja od trogodišnje srednje škole ili nižu. Njihovi partneri imaju nešto nižu razinu obrazovanja; njih 39 (36,4%) ima završenu četverogodišnju srednju školu, nešto manje, 37 ispitanika (34,6%) ima završenu visoku školu (fakultet, magisterij ili doktorat), 13 (12,1%) ih je završilo višu školu ili trogodišnji stručni studij, a 18 (16,8%) trogodišnju srednju školu, što se može vidjeti u tablici 1.

Najzastupljenija bračna/partnerska kombinacija oba roditelja u apsolutnim postovima je visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat) koju ima 24,3% parova, a kod 15% parova oboje imaju završenu srednju školu, dok ne postoje parovi s velikim razlikama u obrazovanju, primjerice da je jedan od supružnika/partnera

visokoobrazovan, a drugi s trogodišnjom srednjom školom. Dakle, u svakoj od četiri kategorije obrazovnog postignuća dominiraju parovi iste razine obrazovanja.

Tablica 1.: Razina obrazovanja ispitanika i njihovih partnera (u %)

		Obrazovanje partnera/ice			
		Trogodišnja SŠ	Četverogodišnja SŠ	Viša škola	Fakultet
Obrazovanje ispitanika	Trogodišnja SŠ	61,5	38,5	0,0	0,0
	Četverogodišnja SŠ	12,5	66,7	8,3	12,5
	Viša škola	13,0	30,4	21,7	34,8
	Fakultet	8,5	23,4	12,8	55,3

$$\chi^2=43,641; df=9; \text{Kramerov } V=,369^{*14}; p<,001$$

Najveći broj ispitanika/ca, njih 74 (69,2%) je u braku, 27 (25,2%) u životnom partnerstvu, dok je 6(5,6) ispitanika/ca razvedeno.

U prosjeku uža obitelj ispitanika se sastoji 3,9 člana (SD=1,125) i ima u prosjeku 1,8 djece (SD=0,072) pa možemo reći da se u istraživanju u prosjeku radi o četveročlanoj obitelji s dvoje djece. Kada je riječ o strukturi moći u obitelji, prisutna je simetrična obitelj. Najčešće zajedno odlučuju i otac i majka te se tu izjasnilo 84 (78,5%) ispitanika, a da majka vodi glavnu riječ u odlukama izjasnilo se 18 ispitanika (16,9%). Patrijarhalni obrazac nalazimo kod svega 5 ispitanika (4,7%). Međutim, daljnji rezultati istraživanja trebali bi potvrditi u koliko se mjeri radi o društveno prihvatljivim odgovorima, a koliko o stvarnom slaganju. Također, prema Haralambos (1989), prethodno iznesen obrazac obiteljskih odnosa može biti djelomice rezultat kompenzacije muške uloge brižnog oca, a koji je vezan za situaciju u poslovnoj sferi, gdje se potpuna usredotočenost prema domu javlja samo zato što nisu u potpunosti fokusirani na posao koji obavljaju.

Najveći broj ispitanika živi u gradu s više od 100.000 stanovnika, njih 51 (47,7%), zatim 31 ispitanik (29%) u mjestima veličine 1001-10.000 stanovnika, 13 (12,1%) ispitanika je iz grada veličine od 10.000 do 100.0000 stanovnika, a najmanje ispitanika, njih 12 (11,2%) je iz manjih naselja koja imaju do 1000 stanovnika. S obzirom na distribuciju ispitanika prema mjestu stanovanja, za očekivati je da će

¹⁴ U tekstu će statističke vrijednosti p biti prikazane na sljedeći način: p<,05 = *; p<,01=**; p<,001=***

stavovi o rodnoj ravnopravnosti imati različitu distribuciju u manjim i seoskim sredinama koje su konzervativnije i religioznije te u kojima se primarna uloga žene shvaća kao majke i domaćice koja se brine o djeci, nego u većim gradskim područjima. Naime, u monografiji „Socioekonomske nejednakosti na relaciji selo-grad: izgradnja baze znanja u kontekstu provedbe mjera ruralnog razvoja“ (Bokan, 2021) prikazano je kako su žene iz ruralnih sredina rjeđe stjecale diplome od onih iz urbanih mjesta. Upravo zbog toga, žene na selima su u nepovoljnijem položaju, a odnosi unutar njihovih obitelji baziraju se na tradicionalizmu i patrijarhalnosti. Jednako tako, na distribuciju u kojoj je većina anketiranih iz velikih gradova, upućuje i distribucija razine obrazovanja ispitanika i partnera, jer su ispitanici i njihovi partneri u većini fakultetski obrazovani. Identičan trend nalazimo i u drugim istraživanjima (Bouillet, 2006., Furtado, 2006., Skyt Nielsen i Svarer, 2009).

7.2. Stavovi o značaju zaposlenja žena

U tablici 2. prikazani su rezultati koji su se odnosili na mjerni instrument „Značaj zaposlenja žena“, kao indikatori stavova o rodnoj ravnopravnosti unutar obitelji.

Tablica 2.: Značaj zaposlenja žena (u %)

Tvrdnja	1	2	3	4	5	M	SD
Z1: Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi.	1,9	4,7	15,0	29,0	49,5	4,20	0,985
Z2: Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi.	33,6	29,0	21,5	14,0	1,9	2,21	1,116
Z3: Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu.	21,5	25,2	29,0	17,8	6,5	2,63	1,194
Z4: Posao domaćice jednako ispunjava kao i posao za plaću.	29,9	18,7	18,7	15,0	17,8	2,72	1,478
Z5: Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna.	1,9	6,5	15,0	35,5	41,1	4,07	0,997

1=Uopće se ne slažem; 2= Slažem se; 3= Niti se slažem niti se ne slažem; 4= Slažem se; 5= Apsolutno se slažem

Najveće slaganje ispitanici iskazuju s tvrdnjom „Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi“ koju apsolutno prihvaća polovina anketiranih, a ne prihvaća tek svaki dvadeseti ispitanik. Slijedi tvrdnja „Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna“ koju prihvaća tri četvrtine uzorka. Najmanje prihvaćenu tvrdnju „Posao domaćice jednako ispunjava kao i posao za plaću“ odbacuje gotovo dvije trećine ispitanika. Najveću neodlučnost nalazimo prema tvrdnji „Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu“ koju istodobno dvostruko više njih odbacuje nego prihvaća. Kako bi se utvrdila konzistentnost stavova ispitanika/ca, napravljena je matrica korelacije čestica za ovaj mjerni instrument. Koristio se najprije test bivarijatne korelacije, a rezultati su prikazani u Tablici 3. (Pearsonov koeficijent korelacije te značajnost). Pokazalo se da je velik broj čestica statistički značajno povezan s ostalima, pri čemu prva tvrdnja pokazuje najsnažniju povezanost sa svim ostalim tvrdnjama. Statistički značajne veze nalazimo između sljedećih varijabli prikazanih u tablici korelacija.

Tablica 3.: Matrica korelacija – Stavovi o zaposlenju žena

Tvrdnja	1	2	3	4	5
Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi.	1	-,390**	-,386**	-,312**	0,148
Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi.		1	,380**	,208*	-0,040
Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu.			1	,309**	-,214*
Posao domaćice jednako ispunjava kao i posao za plaću.				1	-,203*
Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna.					1

Također, proveden je hi kvadrat test međusobne povezanosti varijabli instrumenta „Značaj zaposlenja žena“ pri čemu su ispitanici podijeljeni u tri skupine (oni koji se slažu, koji su neutralni te koji se ne slažu). Rezultati su se također pokazali statistički značajnima, a križanje između 1. i 2. tvrdnje prikazano je na Tablici 4. Potvrđena je povezanost između ove dvije varijable. Ispitanici koji se slažu s tvrdnjom „Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi“, većinski odbacuju tvrdnju „Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi“.

Tablica 4.: Hi-kvadrat test „Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi“ i „Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi“

Tvrdnja		Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi.		
		Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se
Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi.	Ne slažem se	42,9	14,3	42,9
	Niti se slažem niti se ne slažem	31,3	43,8	25,0
	Slažem se	70,2	17,9	15,9

Pearsonov $\chi^2=12,982^*$, $df=4$, Kramerov $V=0,246^*$

Očekivano laka statistička veza (Tablica 5.) prisutna je između tvrdnji „Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu“ i „Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna“ gdje se šest puta više ispitanika koji se nisu

slagali s tvrdnjom ili su bili neodlučni prema tvrdnji „Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu“ slagalo s tvrdnjom „Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna“. Treba međutim vidjeti, hoće li će se unatoč prisutnom razumijevanju za sve većim zapošljavanjem žena, promijeniti i pozicija žene u kući.

Tablica 5: Hi-kvadrat test „Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu“ i Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna (u %)

Tvrdnja		Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna.		
		Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se
Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu.	Ne slažem se	4,0	10,0	86,0
	Niti se slažem niti se ne slažem	19,4	6,5	74,2
	Slažem se	3,8	34,6	61,5

$\chi^2=43,641^{**}$; df=9; Kramerov V=,369^{**}

Prva hipoteza u potpunosti je prihvaćena, jer su ispitanici u velikoj mjeri pokazali slaganje s tvrdnjama koje promiču rodnu ravnopravnost te neslaganje koje negira istu. Ovakav zaključak donekle se razlikuje od istraživanja Leinert Novosel „Stavovi poslodavaca prema profesionalnoj i obiteljskoj angažiranosti žena“ gdje su poslodavci bili mišljenja da žena treba više biti orijentirana na obitelj i djecu, za razliku od poslodavki, što objašnjava i da se gotovo dvije trećine ispitanika slaže s obje tvrdnje. S obzirom na to da je uzorak ispitanika sastavljen od pretežito ženske populacije, trebalo bi s obzirom na sociodemografske osobine vidjeti u kojoj mjeri su se s tvrdnjama složili ispitanice, a u kojoj ispitanici.

Slijedi obrada razlika s obzirom na sociodemografske varijable. T-testom utvrđeno je da ne postoje spolno uvjetovane razlike u odgovorima kod stavova o zaposlenju. Ostale sociodemografske varijable testirane su ANOVA-om, a rezultati onih varijabli koje su pokazale značajnost ($P<,05$) prikazane su u tablici 6. Za homogene varijance ($P>,05$) upotrijebljen je Scheffeov test multiple komparacije, a za varijance koje nisu homogene ($p<,05$) upotrijebljen je Tamhaneov T2 test multiple komparacije.

Tablica 6.: Analiza varijance – donošenje ključnih odluka u obitelji i stavovi o zaposlenju žena

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	2,80	1,095	2	7,171***	1<2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	4,33	,923			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	3,94	,938			
<i>Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	3,60	,894	2	5,195**	1>2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,08	1,111			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	2,44	,922			

ANOVA je utvrdila značajne razlike između ispitanika iz patrijarhalnih i egalitarnih obitelji. Roditelji iz obitelji u kojima ključne odluke donosi otac u prosjeku su neodlučni, ali s tendencijom neslaganja s tvrdnjom „Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi“. Nasuprot tome, ispitanici iz obitelji u kojima oba partnera participiraju u donošenju odluka iskazuju visoko slaganje s tom tvrdnjom. Očito je da postoji poprilično čvrsta veza između ove dvije varijable ($\chi^2=27,438^{***}$), odnosno da u patrijarhalnim obiteljima prevladava slika žene koja svoj smisao realizira prvenstveno kao majka. Ispitanici koji su se izjasnili da otac donosi ključne odluke iskazuju veće slaganje s tvrdnjom da će predškolsko dijete trpjeti ako njegova majka radi u odnosu na one koji su se izjasnili da ključne odluke donose i majka i otac. Patrijarhalne obitelji u značajnijoj mjeri ($\chi^2=19,725^{***}$) više doživljavaju da „Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi“ iz čega je vidljivo da je uloga zaposlene žene spojena sa zadržavanjem uloge majke kao primarne uloge koja se očekuje od svih žena (Haralambos, 1989).

7.3. Stavovi o rodnim odnosima (H4)

U tablici 7. prikazane su frekvencije varijable koje su se odnosile na mjerni instrument povezan uz rodni konzervativizam.

Tablica 7.: Rodni konzervativizam (u %)

Tvrdnja	1	2	3	4	5	M	SD
R1: Općenito se brigom o djeci više treba baviti majka nego otac.	41,1	26,2	20,6	10,3	1,9	2,06	1,097
R2: Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac.	17,8	12,1	19,6	26,2	24,3	3,27	1,418
R3: Uzimanje roditeljnog dopusta primjerenije je majkama nego očevima.	8,4	11,2	22,4	29	29	3,59	1,251
R4: Financijsko uzdržavanje obitelji više je uloga oca nego majke.	19,6	14,0	30,8	26,2	9,3	2,92	1,252
R5: Očevi su jednako sposobni kao i majke, brinuti se o svojoj bolesnoj djeci.	1,9	15,9	17,8	29,0	35,5	3,8	1,145
R6: Većina poslova u domaćinstvu po svojoj prirodi više odgovara ženama.	22,4	28,0	22,4	19,6	7,5	2,62	1,241
R7: Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ.	72,9	17,8	4,7	2,8	1,9	1,43	0,859
R8: Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka.	27,1	16,8	28,0	21,5	6,5	2,64	1,269
R9: Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.	56,1	21,5	13,1	5,6	3,7	1,79	1,105
R10: Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje.	43,0	27,1	23,4	3,7	2,8	1,96	1,036

1=Uopće se ne slažem; 2= Slažem se; 3= Niti se slažem niti se ne slažem; 4= Slažem se; 5= Apsolutno se slažem

Ispitanici/e se gotovo uopće ne slažu s tvrdnjom „Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ“, gdje je više od dvije trećine ispitanika izrazilo apsolutno neslaganje s tom tvrdnjom, a gotovo petina neslaganje s tom tvrdnjom. S jedne strane ispitanici su svjesni društveno prihvatljivog ponašanja, načelno se zalažu za ravnopravnost u podjeli poslova, misle da su muškarci i žene jednako sposobni privređivati i brinuti se o djeci, ali kada ih se stavi u situaciju da moraju odabrati tko treba uzdržavati obitelj, a tko se treba brinuti o djeci, daju tipične odgovore uvjetovane rodnom neravnopravnošću. Naime, daljnjom

analizom prakse rodnih odnosa pokazat će se da ključne odluke o financijama, brizi za djecu i domaćinstvo i sl. donosi otac, dok su odluke o manje bitnim stvarima, kao što je igra ili učenje vožnje bicikla zajedničke ili ih donosi majka, što je u suprotnosti s odgovorima koje su ispitanici ponudili u stavovima o rodnim odnosima. Ispitanici su najnižu razinu slaganja iskazali tvrdnjom „Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ“, a gotovo četiri petine ispitanika ne misli da „Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“ ili da je „Podjela na muška i ženska zanimanja izraz vjekovnog iskustva koje ne treba dovoditi u pitanje“. Najveće slaganje iskazali su prema tvrdnji „Očevi su jednako sposobni brinuti se o svojoj bolesnoj djeci kao i majke“ pa iako se s tom tvrdnjom složilo dvije trećine ispitanika, ipak se gotovo trostruko više ispitanika složilo s tvrdnjom „Uzimanje roditeljskog dopusta primjerenije je majkama nego očevima“. Više ispitanika misli i da „Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac“. Rodno konzervativan stav o tome „... prirodnije je da to bude muškarac“ značajno je povezan s tvrdnjama „Financijsko uzdržavanje obitelji više je uloga oca nego majke“ te „Većina poslova u domaćinstvu po svojoj prirodi više odgovara ženama“. Rodni konzervativizam osobito je prisutan kroz mišljenje da je „pater familias“ financijski odgovoran za svoju obitelj, a pri tome se očituje snažna povezanost s tvrdnjama „Većina poslova u domaćinstvu po svojoj prirodi više odgovara ženama“ te „Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“. Ispitanici koji su skloniji takvim glorifikacijama oca, misle i da djecu treba odgajati na isti način; „Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“, a takva je podjela, uostalom po njima izraz vjekovnog iskustva koje ne treba dovoditi u pitanje.

Tablica 8.: Matrica korelacija – stavovi o rodnim odnosima

	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10
R1	1	,336**	,299**	,422**	-,224*	,445**	0,054	,191*	,212*	,209*
R2		1	,361**	,550**	-0,153	,435**	0,105	0,171	,307**	,322**
R3			1	,249**	-0,175	,371**	0,008	,196*	0,129	0,112
R4				1	-,321**	,422**	,236*	,455**	,485**	,361**
R5					1	-0,140	-0,182	-,238*	-0,077	-0,141
R6						1	0,147	,414**	,327**	,392**
R7							1	,266**	,402**	,453**
R8								1	,343**	,262**
R9									1	,496**

Proveden je hi kvadrat test međusobne povezanosti varijabli instrumenta „Stavovi o rodnim odnosima“. Ispitanici su podijeljeni u tri skupine (oni koji se slažu, koji su neutralni, te koji se ne slažu). Rezultati su se pokazali statistički značajnima.

Tablica 9.: Hi kvadrat test „Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“ i „Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje“.

Tvrdnja		Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.		
		Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se
Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje.	Ne slažem se	79,5,	18,1	2,4
	Niti se slažem niti se ne slažem	42,9	50,0	7,1
	Slažem se	30,0	30,0	40,0

$$\chi^2=29,547***; df=94 \text{ Kramerov } V=,372***$$

Hi-kvadrat testom pokušala se dodatno utvrditi konzistentnost stavova, pri čemu su dobiveni statistički značajni rezultati. U tablici 9., prikazano je križanje dviju varijabli – „Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje“ te „Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“. Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna povezanost, iako je ona ponovno niska – ispitanici koji se slažu s prvom., u najvećem se dijelu slažu i s drugom tvrdnjom. Istodobno, preko tri četvrtine onih koji se ne slažu s prvom, ne slažu se ni s drugom tvrdnjom. Treba naglasiti da se zanemarivo malo njih, kao i ispitanika iz kategorije neodlučnih slaže s drugom

tvrdnjom. U tom smislu dade se zaključiti da većina ispitanika smatra da podjela na muško-ženska zanimanja nije prirodna ni neizbježna. Na tom tragu Ferree (1991) naglašava da je riječ o podjeli koja je stvorena institucijama društva kao što su vjerske skupine, vlast i obitelj. Kao što je to bio slučaj s prethodnim mjernim instrumentom rodnog konzervativizma, i u ovom mjernom instrumentu ispitanici/e iskazuju nisku razinu slaganja s rodnim stereotipima.

Slijedi prikaz razlika u prihvaćanju stavova o rodnoj ravnopravnosti s obzirom na raspodjelu moći u obitelji kroz indikator tko donosi ključne odluke u obitelji (Tablica 10.). Gotovo sve tvrdnje, osim tvrdnje „Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“, pokazale su statističku značajnost s obzirom na obrazac donošenja ključnih odluka u obitelji. U patrijarhalnim obiteljima prevladava stav da bi se djecom općenito više trebala baviti majka nego otac ($M=3,60$) u usporedbi s egalitarnim obiteljima koje se u prosjeku ne slažu s tom tvrdnjom ($M=1,67$). Ovaj rezultat kako je to pretežito majčin posao može se pronaći i u stajalištu Younga i Wilmotta (1975) koji su tvrdili kako će se obitelji nakon 1973. godine razvijati asimetrično. Naime, članovi bogatih obitelji će manje vremena provoditi zajedno zbog toga što će im i uloge biti odvojene. Tako će primjerice muškarci provoditi više vremena na golf igralištima i ostalim slobodnim aktivnostima, a žene, s obzirom na to da ne moraju raditi, će vrijeme provoditi kod kuće brinući se o djeci. Ipak, ovo se predviđanje nije ostvarilo, a obitelji su postajale sve simetričnije. Zanimljivo je da u obiteljima gdje majka donosi ključne odluke postoji veći stupanj slaganja s tvrdnjom „Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da je to muškarac“, u odnosu na obitelji u kojima oba roditelja donose ključne odluke. Moguća su sljedeća hipotetička objašnjenja ove razlike, koje bi svakako trebalo dodatno istražiti: 1) takav je stav posljedica tradicionalnog vjerskog odgoja, 2) neovisno o procesu donošenja odluka u obitelji, ideja žene kao majke i odgajateljice duboko je ukorijenjena u kulturi našeg društva pa je prihvaćaju i članovi egalitarnih obitelji i 3) žene su svjesne da su manje plaćene od supruga te da će usprkos svojim sposobnostima suprug za isti posao po svim relevantnim statistikama biti više plaćen.¹⁵

¹⁵ Razlika u plaćama muškaraca i žena: definicija i uzroci. Pribavljeno 30.9.2021. s <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20200109STO69925/razlika-u-placama-muskaraca-i-zena-definicija-i-uzroci>

Tablica 10.: Analiza varijance – donošenje ključnih odluka u obitelji i stavovi o rodnim odnosima

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Općenito se brigom o djeci više treba baviti majka nego otac.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	3,60	,894	2	8,759***	1>2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	1,87	1,027			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	2,50	1,043			
<i>Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	4,20	1,095	2	4,691*	3>2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	3,06	1,417			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	4,00	1,188			
<i>Uzimanje roditeljnog dopusta primjerenije je majkama nego očevima</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Tamahne)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	4,40	,894	2	3,978*	3>2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	3,42	1,310			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	4,17	,707			
<i>Financijsko uzdržavanje obitelji više je uloga oca nego majke.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	4,40	,548	2	5,042**	1>2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,76	1,257			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	3,22	1,060			
<i>Očevi su jednako sposobni kao i majke, brinuti se o svojoj bolesnoj djeci.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	2,40	,894	2	6,508**	1>2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	3,98	1,119			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	3,39	,979			
<i>Većina poslova u domaćinstvu po svojoj prirodi više odgovara ženama.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	3,80	1,095	2	3,975*	
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,46	1,227			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	3,00	1,138			
<i>Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	2,40	1,140	2	4,382*	1>2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	1,33	,797			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	1,61	,916			
<i>Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	3,00	1,225	2	7,839***	1>2 2<3
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	1,60	,971			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	2,39	1,290			
<i>Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Tamahne)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	3,00	,000	2	8,710***	1>2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	1,76	,900			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	2,61	1,335			

U obiteljima u kojima očevi donose ključne uloge manji je stupanj slaganja s tvrdnjom „Očevi su jednako sposobni kao i majke brinuti se o svojoj bolesnoj djeci“ u odnosu na one obitelji u kojima su u odlučivanju jednaka oba roditelja. Postoji poprilično čvrsta veza između ove dvije varijable ($\chi^2=24,851***$). S obzirom na to da tvrdnju „Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje“ podržavaju obitelji u kojima otac donosi ključne odluke za razliku od onih obitelji gdje oba roditelja donose ključne odluke, vjerojatnije je i da je

funkcioniranje obitelji još uvijek sličnije onom koje je opisao Talcott Parsons gdje se instrumentalna i ekspresivna uloga međusobno nadopunjuju i potpomažu obiteljsku solidarnost. Izuzetak su one obitelji u kojima ključne odluke donose oba člana.

Slijedi prikaz razlika u prihvaćanju stavova o rodnim odnosima s obzirom na sociodemografske varijable.

Tablica 11.: Analiza varijance – sociodemografske varijable i stavovi o rodnim odnosima

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac.</i>						
Obrazovanje ispitanika (Scheffe)	1. Trogodišnja srednja škola i osnovna škola	4,08	1,188	3	4,213**	1>4
	2. Četverogodišnja srednja škola	3,42	1,501			
	3. Viša škola ili trogodišnji stručni studij	3,65	1,369			
	4. Visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat)	2,79	1,218			
<i>Većina poslova u domaćinstvu po svojoj prirodi više odgovara ženama.</i>						
Obrazovanje partnera (Tamahne)	1. Trogodišnja srednja škola i osnovna škola	2,89	1,568	3	2,880*	/
	2. Četverogodišnja srednja škola	2,77	1,135			
	3. Viša škola ili trogodišnji stručni studij	3,08	1,441			
	4. Visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat)	2,16	,986			
<i>Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka.</i>						
Dob partnera (Scheffe)	1.18-29	2,37	1,065	3	4,831*	1<4
	2.30-39	2,58	1,216			2<4
	3.40-49	2,50	1,347			3<4
	4.50 i više	4,29	,756			
<i>Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive.</i>						
Obrazovanje ispitanika (Tamahne)	1. Trogodišnja srednja škola i osnovna škola	2,46	1,506	3	4,757**	/
	2. Četverogodišnja srednja škola	1,71	1,083			
	3. Viša škola ili trogodišnji stručni studij	2,22	1,204			
	4. Visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat)	1,45	,775			

Ispitanici koji su nižeg stupnja obrazovanja, odnosno imaju završenu trogodišnju školu ili samo osnovnu školu, značajno više podržavaju tvrdnju „Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac“ od ispitanika koji imaju visoku školu (fakultet, magisterij, doktorat). Razlike uvjetovane stupnjem obrazovanja

mogu biti produkt liberalizirajućeg efekta obrazovanja, odnosno napuštanja konzervativnih stavova tijekom školovanja. No moguće je i alternativno objašnjenje da se obrazovanjem povećavaju šanse za zapošljavanjem žene na bolje plaćenim poslovima, a što dovodi do rasterećenja financijskog tereta obitelji, koji je dotad nosio otac (Haralambos, 1989). Postoje statistički značajne razlike u prihvaćanju tvrdnje „Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“ s obzirom na dob partnera. Partneri koji imaju više od 50 godina značajno više podržavaju ovu tvrdnju od mlađih partnera iz svih ostalih dobnih skupina. Najmanje skloni toj tvrdnji su najmlađi partneri (18-29 godina), što upućuje da su mlađe generacije manje rodno konzervativne. S obzirom na razinu obrazovanja postoji statistički značajna razlika u prihvaćanju tvrdnje „Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“. Toj tvrdnju uglavnom su skloniji ispitanici s trogodišnjom srednjom i osnovnom školom, a najmanje visokoobrazovani ispitanici (fakultet, magisterij, doktorat) međutim, među njima nema statistički bitnije razlike te niti jedna obrazovna skupina ne podržava značajnije tu tvrdnju. Niti jedna tvrdnja nije se pokazala statistički značajnom s obzirom na spol prilikom provođenja t testa. Možemo zaključiti da su stavovi o rodnim odnosima uvjetovani ponajprije činjenicom tko odlučuje u obitelji i obrazovanjem te da ne postoje razlike u stavovima između žena i muškaraca.

7.4. Raspodjela rada u obitelji (H5)

Tablica 12.: Rodna raspodjela poslova unutar obitelji (u %)

Aktivnost	1	2	3	4	5	M	SD
P1: Pripremanje obroka za djecu.	20,6	37,4	36,4	2,8	2,8	2,30	0,924
P2: Kupanje i oblačenje djeteta.	19,6	37,4	36,4	4,7	1,9	2,32	0,907
P3: Ostajanje s djetetom kući kad je bolesno.	29,0	35,5	29,9	3,7	1,9	2,14	0,946
P4: Odlaženje s djetetom na liječnički pregled.	27,1	21,5	47,7	1,9	1,9	2,30	0,954
P5: Čitanje ili pričanje priče djetetu.	14	23,4	55,1	4,7	2,8	2,59	0,890
P6: Učenje djeteta voziti bicikl.	2,8	3,7	40,2	41,1	12,1	3,56	0,860
P7: Odlaženje na sastanke u vrtić.	18,7	25,2	50,5	3,7	1,9	2,45	0,903
P8: Odvođenje djeteta na slobodne aktivnosti.	4,7	13,1	58,9	18,7	4,7	3,06	0,834
P9: Loptanje s djetetom.	4,7	3,7	48,6	33,6	9,3	3,39	0,888
P10: Igranje društvenih igara s djetetom.	5,6	10,3	66,4	13,1	4,7	3,01	0,807
P11: Kuhanje.	24,3	38,3	32,7	1,9	2,8	2,21	0,929
P12: Pranje i glačanje rublja.	47,7	32,7	15,9	0,0	3,7	1,79	0,969
P13: Pranje suđa i pospremanje stola.	26,2	26,2	43,9	1,9	1,9	2,27	0,937
P14: Pranje prozora, podova i sl.	35,5	28,0	30,8	3,7	1,9	2,08	0,992
P15: Čišćenje sanitarnih prostora.	40,2	29,0	26,2	1,9	2,8	1,98	1,000
P16: Briga o sitnim kućnim popravcima.	9,3	7,5	16,8	36,4	29,9	3,70	1,238
P17: Odlazak u kupovinu namirnica.	7,0	10,0	71,0	15,0	4,0	2,99	0,807
P18: Plaćanje računa i briga o financijama.	7,0	15,0	51,0	27,0	7,0	3,11	0,955

1=Uvijek majka, 2=Češće majka, 3=Podjednako, 4=Češće otac, 5=Uvijek otac

Od 18 navedenih aktivnosti vezanih uz rodnu raspodjelu rada u obitelji, prema dobivenim rezultatima, čak 10 njih ispitanici su izdvojili kao one koje u obitelji češće obavlja majka. Tako su kao „ženski“ poslovi, odnosno poslovi koje radi majka, pranje i glačanje rublja, čišćenje sanitarnih prostora, pranje prozora, podova i sl., ostajanje s djetetom kući kad je bolesno, kuhanje, pranje suđa i pospremanje stola, odlaženje s djetetom na liječnički pregled, pripremanje obroka za djecu, kupanje i oblačenje djeteta, odlaženje na sastanke u vrtić. Naime, postotak ispitanika koji navodi kako te

poslove obavljaju očevi na razini je statističke pogreške i manji je od 5%. Ipak, kod gotovo polovice ispitanika i majka i otac u podjednakoj mjeri odlaze na liječnički pregled s djetetom. Podjednak je udio onih ispitanika kod kojih u obitelji pranje suđa i pospremanje stola obavljaju oba roditelja kao i onih kod kojih te poslove obavlja samo majka, dok su pranje i glačanje rublja te čišćenje sanitarnih čvorova kod gotovo polovice ispitanika isključivo u domeni posla majke. Tek nešto manje od dvije trećine ispitanika iznosi kako u podjednakoj mjeri i majka i otac čitaju djetetu priče, odlaze u kupovinu namirnica, igraju društvene igre s djetetom i odvođe ih na slobodne aktivnosti, a gotovo polovica ispitanika navodi kako u njihovoj obitelji oba roditelja plaćaju račune i brinu se o financijama. Igre s djetetom poput loptanja ili učenja vožnje bicikla u obiteljima ispitanika/ca u podjednakoj su mjeri i briga oba roditelja i isključivo očeva, dok kod niti 10% ispitanika to ne radi majka. Isti broj ispitanika navodi kako se brigom o sitnim kućanskim poslovima bavi majka ili oba roditelja. Ipak, kod tri puta više ispitanika kućni su popravci isključivo briga oca nego majke ili oba roditelja. Dakle, jedna trećina ispitanika navodi kako žena uza sve kućanske poslove koje sama obavlja, obavlja još i popravke u kući pa se emancipacija žena prema navedenom očituje samo u tome da je majka dobila tu mogućnost da obavlja i dodatne, „muške poslove“. To svakako potkrepljuje i stav Ann Oakley, britanske sociologinje i pobornice Pokreta za oslobođenje žena koja tvrdi da, usporedno s procesom industrijalizacije, raste i trend institucionaliziranja uloge domaćice-majke kao primarne uloge za sve žene. Naoko kontradiktorno stajalište autorica potkrepljuje objašnjenjem da se, unatoč prisutne tendencije za sve većim zapošljavanjem žena, ne mijenja pozicija žene u kući. Industrijalizacija je dovela do većeg odvajanja kućanskog posla i brige za djecu od ostalog posla. Muškarce je još više “oslobodila” od poslova svakodnevnog života, dok je kod uloge zaposlene žene ona spojena sa zadržavanjem dužnosti domaćice kao primarne uloge koja se očekuje od svih žena (Haralambos, 1989).

Kako bi se utvrdila konzistentnost stavova ispitanika/ca, napravljena je matrica korelacije čestica za ovaj mjerni instrument. Koristio se najprije test bivarijatne korelacije, a rezultati su prikazani u tablici 13. (Pearsonov koeficijent korelacije te značajnost). Pokazalo se da je velik broj čestica statistički značajno povezan s ostalima, pri čemu prva tvrdnja pokazuje naj snažniju povezanost sa svim ostalim

tvrdnjama. U tablici su izdvojene korelacije koje su se pokazale statistički značajne na razini $p < 0,05$ i $p < 0,01$.

Tablica 13.: Matrica korelacija – povezanost aktivnosti koje obavljaju članovi obitelji

	P1	P2	P3	P4	P5	P7	P8	P9	P10	P11	P12	P13	P14	P15	P16	P17
P1	1	,396 **	,471 **	,216 *		,304 **	,222 *			,577 **	,373 **	,240 *	,353 **			,216 *
P2		1	,336 **	,341 **	,350 **	,316 **				,305 **	,379 **	,313 **	,450 **	,298 **		
P3			1	,518 **	,345 **	,342 **	,259 **			,392 **	,521 **		,382 **	,314 **		,249 **
P4				1	,430 **	,435 **	,250 **	,304 **	,224 *		,301 **	,222 *	,226 *	,262 **		,281 **
P5					1	,310 **	,239 *	,200 *		,200 *	,293 **	,341 **	,273 **	,340 **		
P6							,456 **	,524 **	,316 **						,401 **	
P7						1	,255 **			,307 **	,364 **	,197 *	,351 **	,294 **		
P8							1	,441 **	,224 *						,230 *	,325 **
P9								1	,521 **						,324 **	,213 *
P10									1			,226 *			,274 **	
P11										1	,399 **	,307 **	,380 **	,397 **		
P12											1	,363 **	,637 **	,429 **		
P13												1	,381 **	,331 **	,252 **	
P14													1	,635 **		,193 *
P15														1		,207 *
P16															1	,253 **

Plavom bojom označena su „muška“ zanimanja, tj. poslovi za koje su se ispitanici izjasnili da ih obavlja otac. Bijelom bojom označeni su poslovi koje obavljaju oba roditelja, a ružičastom oni koje obavlja majka. Prema podacima iz tablice 13., vidljivo je da postoje korelacije između podjele poslova među spolovima. Jaka je povezanost između svakodnevne prakse „Odlazjenje s djetetom na liječnički pregled“ i „Ostajanje s djetetom kući kad je bolesno“ ($r = ,518$), „Pranje prozora,

podova“ i sl. s „Čišćenjem sanitarnih prostora“ ($r=,635$) i s „Pranjem i glačanjem“ ($r=,637$). Očevi su skloniji više vremena posvetiti slobodnom vremenu djece pa je jaka pozitivna korelacija prisutna kod aktivnosti „Loptanje s djetetom“ i „Igranje društvenih igara s djetetom“ ($r=,524$).

Proveden je i hi kvadrat tekst međusobne povezanosti varijabli instrumenta „Podjela poslova“. Statistički značajne veze nalazimo između sljedećih varijabli: „Pranje prozora, podova“ i „Pranje i glačanje rublja“.

Tablica 14.: Hi kvadrat test: prikaz povezanosti varijabli „Pranje i glačanje rublja“ i „Pranje prozora, podova i sl.“

Tvrdnja		Pranje prozora, podova i sl.		
		Majka	Podjednako	Otac
Pranje i glačanje rublja.	Majka	75,6	23,3	1,2
	Podjednako	17,6	76,5	5,9
	Otac	0	0	100

$$\chi^2=91,042 \text{ df}=4 \text{ Kramerov } V=,652^{***}$$

Smisao križanja je da u obiteljima gdje majka većinom obavlja jedan (pranje i glačanje rublja), većinom obavlja i drugi posao (pranje prozora). U obiteljima gdje oboje rade jedan, zajedno rade i drugi posao. Mnoge su studije pokazale da je podjela dužnosti u domaćinstvu između partnera asimetrična pri čemu su upravo žene te na koje pada teret obavljanja brojnih kućanskih poslova i brige za djecu, čak i u obiteljima u kojima su oba partnera zaposlena izvan kuće, što Hochschild (1989) (prema Cappuccini i Cochrane, 2000) naziva “ženinom drugom smjenom” pa se i u ovom radu potvrđuje isto te možemo u potpunosti prihvatiti hipotezu da će u većini obitelji postojati rodna neravnopravnost u svakodnevnim obiteljskim praksama (H2).

Slijedi obrada razlika s obzirom na sociodemografske varijable. T testom utvrđene su razlike s obzirom na sljedeće aktivnosti: „Ostajanje s djetetom kući kad je bolesno“ ($t=2,086^*$), „Učenje djeteta voziti bicikl“ ($t=3,675^{***}$) i „Odvođenje djeteta na slobodne aktivnosti“ ($t=2,225^*$). Odvođenje djeteta na slobodne aktivnosti najčešće obavljaju očevi, dok su ispitanice neutralnije i navode kako oba roditelja podjednako vode dijete na slobodne aktivnosti. Sličan se rezultat vidi i u aktivnosti vožnje bicikla. Ispitanice češće ostaju kod kuće kada je dijete bolesno za razliku od muškaraca.

Ovakav stav u ženskoj percepciji može biti uzrokovan tradicionalističkim shvaćanjem da majka mora biti uz bolesno dijete, ali i potplaćenošću žena u odnosu na muške kolege.

Tablica 15.: Analiza varijance - Donošenje ključnih odluka u obitelji i rodna raspodjela

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Pripremanje obroka za djecu</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	1,40	,548	2	5,570**	1<2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,44	,910			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	1,89	,832			
<i>Kupanje i oblačenje djeteta</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	1,80	1,304	2	4,600*	2>3
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,45	,884			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	1,83	,707			
<i>Ostajanje s djetetom kući kada je bolesno.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	1,40	,548	2	3,167*	/
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,25	,930			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	1,83	,985			
<i>Kuhanje.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	1,20	,447	2	6,583**	1<2 2>3
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,36	,887			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	1,78	,943			
<i>Pranje suda i pospremanje stola.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	1,20	,447	2	5,670**	1<2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,40	,933			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	1,94	,802			
<i>Pranje prozora, podova i sl.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Tamahne)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	1,00	,000	2	6,138**	1<2
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,24	,989			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	1,67	,840			
<i>Čišćenje sanitarnih prostora.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Tamahne)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	1,00	,000	2	5,394**	1<2 1<3
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,13	1,003			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	1,56	,856			
<i>Briga o sitnim kućanskim poslovima.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Tamahne)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	5,00	,000	2	4,027*	1>2 1>3
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	3,71	1,147			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	3,28	1,565			
<i>Odlazak u kupovinu namirnica.</i>						
Tko donosi ključne odluke u obitelji (Scheffe)	1. Češće ili uvijek odlučuje otac	4,00	,000	2	4,887**	1>2 1>3
	2. Zajedno odlučuju majka i otac	2,98	,760			
	3. Češće i uvijek odlučuje majka	2,78	,943			

Ostale sociodemografske varijable testirale su se ANOVA-om. Rezultati onih varijabli koje su pokazale značajnost ($P < ,05$) prikazane su u tablici 15. Za homogene varijance ($P > ,05$) upotrijebljen je Scheffeov test multiple komparacije, a za varijance nisu homogene ($p < ,05$) upotrebljen je Tamhaneov T2 test multiple komparacije.

U obiteljima u kojima je otac donositelj ključnih odluka u odnosu na one obitelji gdje je to majka postoji statistički značajna razlika s obzirom na aktivnost „pripremanje obroka za djecu, pranje suđa i pospremanje stola“ navodeći to kao isključivo dužnost majke u odnosu na egalitarne obitelji. U onim obiteljima u kojima majke donose ključne odluke, očevi manje sudjeluju u kupanju i oblačenju djeteta, u odnosu na one obitelji gdje oba roditelja donose odluke. Kod ispitanika iz patrijarhalno dominantnih obitelji, otac ide u kupovinu namirnica, za razliku od obitelji u kojima odluke donosi majka ili oba roditelja.

Tablica 16.: Analiza varijance – Dob ispitanika i njihovih partnera i rodna raspodjela

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Ostajanje s djetetom kući kada je bolesno.</i>						
Vaša dob (Tamahne)	1.18-29	2,43	,870	2	3,213*	1>3
	2.30-39	2,21	1,031			
	3.40 i više	1,79	,726			
<i>Odlazanje s djetetom na liječnički pregled</i>						
Vaša dob (Scheffe)	1.18-29	2,43	,978	2	3,079*	
	2.30-39	2,44	,945			
	3.40 i više	1,93	,884			
<i>Odlazanje s djetetom na liječnički pregled</i>						
Dob partnera (Tamahne)	1.18-29	2,68	,885	3	3,032*	
	2.30-39	2,40	,840			
	3.40-49	1,96	,922			
	4.50 i više	1,86	1,574			
<i>Odlazanje na sastanke u vrtić</i>						
Dob partnera (Scheffe)	1.18-29	2,58	,838	3	4,203*	2>3
	2.30-39	2,68	,850			
	3.40-49	2,00	,816			
	4.50 i više	2,14	1,215			
<i>Loptanje s djetetom</i>						
Dob partnera (Scheffe)	1.18-29	3,68	,582	3	4,540**	3<4
	2.30-39	3,32	,827			
	3.40-49	3,11	,994			
	4.50 i više	4,29	,951			

Kod ispitanika starijih od 40 godina, ostajanje s djetetom u kući kada je bolesno je majčina uloga, za razliku od obitelji čiji ispitanici imaju 18-29 godina, a gdje i otac sudjeluje u tome. S obzirom na dob partnera postoji statistički značajna razlika kod aktivnosti „Odlazanje na sastanke u vrtić“, i to između dobnih skupina od 30-39 godina i starijih od 40 godina. Uzmemo li u obzir da je prosječna dob dobivanja prvog djeteta u RH sve veća, da su upitnik uglavnom ispunjavale ispitanice te da su njihovi partneri

nešto stariji, upravo ove dobne skupine karakterizira prelazak djeteta iz vrtića u školu. Kod mlađih partnera, očevi češće idu na roditeljske sastanke, za razliku od starijih.

Tablica 17.: Analiza varijance – Broj djece u obitelji i rodna raspodjela

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Kupanje i oblačenje djeteta</i>						
Broj djece u obitelji (Scheffe)	1. 1 dijete	2,30	,883	2	4,721*	2>3
	2. 2 djece	2,52	,886			
	3. 3 i više djece	1,76	,831			
<i>Pranje prozora, podova i sl.</i>						
Broj djece u obitelji (Scheffe)	1. 1 dijete	2,30	,992	2	3,201*	1>3
	2. 2 djece	2,08	1,027			
	3. 3 i više djece	1,59	,712			

U obiteljima čiji ispitanici imaju jedno dijete, kupanje i oblačenje djeteta te pranje prozora i podova pretežito je uloga majke, iako je i otac zastupljen u obavljanju tih aktivnosti.

Razlike su uočene i s obzirom na razinu obrazovanja roditelja (Tablica 18.) U obiteljima ispitanika čiji partneri imaju višu stručnu spremu, majka je ta koja se bavi čišćenjem sanitarnih prostora, za razliku od obitelji ispitanika koji imaju visoku stručnu spremu, a gdje očevi češće participiraju u tim radnjama. Kod ispitanika čiji partneri imaju trogodišnje ili niže srednjoškolsko obrazovanje, otac je taj koji uči dijete voziti bicikl ili igrati društvene igre s djecom, za razliku od visokoobrazovanih partnera. Postoji i statistički značajna razlika između ispitanika koji imaju partnere s trogodišnjim i četverogodišnjim obrazovanjem u pogledu vođenja djece na slobodne aktivnosti. Kod prvih ispitanika to je češće majka, a kod drugih je češće otac. Kod visokoobrazovanih partnera, pranje suđa i pospremanje je u manjoj mjeri isključivo majčin posao, za razliku od partnera s višom stručnom spremom.

Tablica 18.: Analiza varijance – Stupanj obrazovanja roditelja i rodna raspodjela

<i>Učenje djeteta voziti bicikl.</i>						
Obrazovanje partnera (Scheffe)	1. Trogodišnja srednja škola i osnovna škola	3,00	,907	3	3,388*	1<2
	2. Četverogodišnja srednja škola	3,69	,832			
	3. Viša škola ili trogodišnji stručni studij	3,77	1,166			
	4. Visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat)	3,62	,639			
<i>Odvođenje djeteta na slobodne aktivnosti.</i>						
Obrazovanje partnera (Tamahne)	1. Trogodišnja srednja škola i osnovna škola	2,50	,857	3	4,087**	1<2
	2. Četverogodišnja srednja škola	3,21	,767			
	3. Viša škola ili trogodišnji stručni studij	3,38	1,121			
	4. Visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat)	3,05	,664			
<i>Pranje suda i pospremanje stola.</i>						
Obrazovanje partnera (Scheffe)	1. Trogodišnja srednja škola i osnovna škola	1,83	,924	3	3,436*	
	2. Četverogodišnja srednja škola	2,38	,990			
	3. Viša škola ili trogodišnji stručni studij	1,85	,801			
	4. Visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat)	2,51	,837			
<i>Čišćenje sanitarnih prostora</i>						
Obrazovanje partnera (Scheffe)	1. Trogodišnja srednja škola i osnovna škola	1,67	,907	3	3,134*	
	2. Četverogodišnja srednja škola	1,90	1,071			
	3. Viša škola ili trogodišnji stručni studij	1,62	,650			
	4. Visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat)	2,35	,978			
<i>Odlazak u kupovinu namirnica.</i>						
Vaše obrazovanje (Scheffe)	1. Trogodišnja srednja škola i osnovna škola	2,92	,862	3	2,798*	
	2. Četverogodišnja srednja škola	3,38	,875			
	3. Viša škola ili trogodišnji stručni studij	2,74	,810			
	4. Visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat)	2,94	,704			
<i>Odlazak u kupovinu namirnica.</i>						
Obrazovanje partnera (Tamahne)	1. Trogodišnja srednja škola i osnovna škola	2,67	1,085	3	2,720*	
	2. Četverogodišnja srednja škola	3,26	,677			
	3. Viša škola ili trogodišnji stručni studij	2,92	,760			
	4. Visoka škola (fakultet, magisterij, doktorat)	2,89	,737			

S obzirom na tip veze (Tablica 19.), kod ispitanika koji su razvedeni i koji su u braku, otac je taj koji djecu uči voziti bicikl, za razliku od onih ispitanika koji žive u životnom partnerstvu. Isto je i kod loptanja i igranja društvenih igara, kao i sitnim kućanskim poslovima. Ispitanici koji žive u životnom partnerstvu su egalitarniji od onih koji jesu ili su bili u braku zbog toga što se u tim obiteljima poslovi rjeđe dijele na muške i ženske, odnosno, partneri te poslove obavljaju u podjednakoj mjeri.

Tablica 19.: Analiza varijance – tip veze i rodna raspodjela

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Učenje djeteta voziti bicikl.</i>						
Tip partnerske veze (Scheffe)	1.Udana/oženjen	3,65	,851	2	5,361**	1>2 2<3
	2.Razveden/a	2,50	1,049			
	3.Životno partnerstvo	3,56	,698			
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Igranje društvenih igara s djetetom.</i>						
Tip partnerske veze (Scheffe)	1.Udana/oženjen	3,07	,816	2	5,387**	
	2.Razveden/a	2,00	,894			
	3.Životno partnerstvo	3,07	,616			
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Pranje suda i pospremanje stola.</i>						
Tip partnerske veze (Scheffe)	1.Udana/oženjen	2,45	,938	2	5,150**	
	2.Razveden/a	1,50	,837			
	3.Životno partnerstvo	1,96	,808			
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Pranje suda i pospremanje stola.</i>						
Tip partnerske veze (Scheffe)	1.Udana/oženjen	3,86	1,151	2	7,088***	1>2 2<3
	2.Razveden/a	2,00	1,673			
	3.Životno partnerstvo	3,63	1,115			
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Odlazak u kupovinu namirnica.</i>						
Tip partnerske veze (Tamahne)	1.Udana/oženjen	3,05	,792	2	3,520*	
	2.Razveden/a	2,17	1,329			
	3.Životno partnerstvo	3,00	,620			

Tablica 20.: Analiza varijance – Veličina naselja i rodna raspodjela

<i>Učenje djeteta voziti bicikl.</i>						
Naselje u kojem živate (Scheffe)	1.manje od 1000 stanovnika	2,83	1,115	3	4,874**	1<4
	2.1001-10.000 stanovnika	3,45	,850			
	3.10.001-100.000 stanovnika	3,54	,776			
	4.više od 100.000 stanovnika	3,80	,722			

U obiteljima ispitanika koji žive u mjestima između 1001 i 10000 stanovnika, manji broj očeva uči djecu kako voziti bicikl, za razliku od onih u velikim gradovima, iako gotovo svi ispitanici navode kako je to njihov posao. Stavovi prema rodnim ulogama odnose se na vjerovanja koja ljudi imaju o primjerenim ulogama i obvezama žena i muškaraca (Frieze i sur., 2003.). U istraživanju Brajdić-Vuković i suradnika (2007.) na 1250 sudionika, tradicionalniji stavovi izražavani su prema obavljanju poslova u domaćinstvu i kućne financije stoga se egalitarnost očituje tek u organiziraju slobodnog vremena za djecu, u kojem muškarci smatraju da bi trebali više participirati. U tradicionalnim rodnim ulogama nema većih razlika. Ovakav nalaz potvrđen je i u prethodnim istraživanjima s većim skupinama hrvatskih građana (Jugović, 2004.; Brajdić Vuković i sur. 2007.; Kamenov i Jugović, 2011.), kao i u studijama sa studentima (Frieze i sur., 2003.; Bryant, 2003.) te meta analizama istraživanja izvan Hrvatske (npr. Twenge, 1997.; Coltrane, 2000).

7.5. Povezanost stavova o rodnim odnosima s raspodjelom rada u obitelji

Prethodno smo vidjeli da većina ispitanika podupire rodnu ravnopravnost, ali i da su svakodnevne obiteljske prakse i dalje rodno raspodijeljene. U ovom ćemo poglavlju detaljnije analizirati veze između stavova ispitanika i raspodjele poslova u obitelji.

ANOVA je utvrdila značajne razlike između ispitanika s obzirom na stavove o zaposlenju žena i svakodnevnih obiteljskih praksi. U obiteljima čiji se član nije složio s tvrdnjom „Posao domaćice jednako ispunjava kao i posao za plaću“, pranje i glačanje rublja obavlja pretežito majka, za razliku od obitelji ispitanika koji su spram te tvrdnje bili neodlučni. Jedan od evidentnijih primjera jest taj da su u obiteljima čiji se članovi nisu složili s tvrdnjom „Posao domaćice jednako ispunjava kao i posao za plaću“, pranje i glačanje rublja obavlja upravo majka, za razliku od neutralno izjašnjenih ispitanika. U ostalim tvrdnjama ispitanici su bili nešto konzistentnijih stavova. Primjerice, u obitelji ispitanika koji se ne slažu s tvrdnjom „Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna“ nešto češće otac ostaje s djetetom u kući kad je bolesno. Između tih tvrdnja stoga postoji veza ($\chi^2=9,524^*$), ali ona je postavljena u smjeru da su stavovi o zaposlenju konzistentni sa stavovima o rodnim odnosima u onom dijelu koji se tiče brige za djecu, ali ne i obavljanju kućanskih poslova pa je za žene rad u kućanstvu zapravo produžetak sfere rada u sferu obitelji, dok je kod muškaraca obično riječ o prijelazu iz sfere rada u sferu dokolice (Čulig, Kufrin, Landripet, 2007). To potkrepljuje i činjenica da postoji statistički značajna razlika kod ispitanika koji se slažu s tvrdnjom „Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi“ kod kojih je isključivo majka ta koja odlazi na sastanke u vrtić, za razliku od ispitanika koji ne podržavaju tu tvrdnju, a kod kojih i očevi participiraju u odlaženju na sastanke u vrtić.

Statistički značajne razlike koje se odnose na povezanost stavova o zaposlenju i raspodjele rada prikazane su u tablici 21.

Tablica 21.: Analiza varijance – Stavovi o zaposlenju i rodna raspodjela

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Ostajanje s djetetom kući kad je bolesno.</i>						
Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna (Scheffe)	1.Ne slažem se	1,89	,782	2	3,432*	
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	2,69	1,138			
	3.Slažem se	2,06	,894			
<i>Odlazanje na sastanke u vrtić.</i>						
Predškolsko dijete će vjerojatno trpjeti ako njegova majka radi (Scheffe)	1.Ne slažem se	2,55	,926	2	3,341*	1>3
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	2,52	,730			
	3.Slažem se	1,94	,899			
<i>Pranje i glačanje rublja.</i>						
Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi (Tamahne)	1.Ne slažem se	2,00	1,528	2	5,935**	
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	2,50	1,461			
	3.Slažem se	1,64	,722			
<i>Pranje i glačanje rublja.</i>						
Posao domaćice jednako ispunjava kao i posao za plaću. (Tamahne)	1.Ne slažem se	1,54	,779	2	3,714*	1<2
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	2,05	,605			
	3.Slažem se	2,03	1,272			
<i>Odlazak u kupovinu namirnica.</i>						
Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi (Scheffe)	1.Ne slažem se	3,86	,690	2	4,698*	1>3
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	3,00	,966			
	3.Slažem se	2,92	,748			
<i>Plaćanje računa i briga o financijama.</i>						
Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna. (Scheffe)	1.Ne slažem se	3,67	,707	2	3,276*	
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	3,44	,727			
	3.Slažem se	2,99	,988			

Nadalje, proveden je test bivarijatne korelacije kojim je dobiven velik broj korelacija označenih kao statistički značajnih između nezavisnog sklopa varijabli "značaj zaposlenja žena" sa zavisnim sklopom „podjela poslova unutar obitelji“. U tablicama su izdvojene korelacije koje su se pokazale statistički značajne na razini $p < 0,05$ i $p < 0,01$.

Tablica 22.: Matrica korelacija – stavovi o zaposlenju žena i rodna raspodjela

	P1	P2	P3	P8	P12	P15	P17	P18
Z1			-,195*	-,278**	-,244*		-,314**	
Z3			,202*					
Z4	,204*	,224*	,223*			,212*		
Z5								-,245*

Prema podacima iz tablice 22., vidljivo je da postoje negativne korelacije između rodno liberalnog stava ispitanika „Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi“ s rodno stereotipnim shvaćanjem podjele rada unutar obitelji. U obiteljima ispitanika koji podržavaju ovu tvrdnju manje su skloni praksi da majka ostaje s djetetom kući kad je bolesno, odvodi dijete na slobodne aktivnosti, pere i glača i vrši nabavku namirnica. Najveća pozitivna korelacija prema Pearsonovom koeficijentu jest povezanost tvrdnje „Posao domaćice jednako ispunjava kao i posao za plaću“ s praksom da je oblačenje i kupanje djeteta briga majke ($r=0,224$). Tvrdnja „Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna“ povezana je s aktivnosti plaćanja računa i brige o financijama koje vodi majka. Treba naglasiti da se radi o niskim korelacijama.

Tablica 23.: Analiza varijance – rodna raspodjela (zajedničke aktivnosti) i stavovi o rodnim odnosima

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Odlazanje s djetetom na liječnički pregled</i>						
Očevi su jednako sposobni kao i majke brinuti se o svojoj bolesnoj djeci (Scheffe)	1.Ne slažem se	1,74	,991	2	4,429*	1<3
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	2,32	,749			
	3.Slažem se	2,45	,948			
<i>Odlazanje s djetetom na liječnički pregled</i>						
Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ. (Scheffe)	1.Ne slažem se	2,24	,944	2	3,748*	1<2
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	3,40	,548			
	3.Slažem se	2,40	,894			
<i>Učenje djeteta voziti bicikl.</i>						
Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje. (Tamahne)	1.Ne slažem se	3,47	,827	2	4,212*	1<2
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	3,96	,676			
	3.Slažem se	3,14	1,345			
<i>Odlazanje na sastanke u vrtić.</i>						
Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ. (Scheffe)	1.Ne slažem se	2,38	,883	2	4,709*	1<2
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	3,60	,894			
	3.Slažem se	2,60	,548			
<i>Odvođenje djeteta na slobodne aktivnosti.</i>						
Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive. (Tamahne)	1.Ne slažem se	3,01	,741	2	3,906*	
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	3,57	,852			
	3.Slažem se	2,70	1,252			
<i>Odvođenje djeteta na slobodne aktivnosti.</i>						
Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje. (Tamahne)	1.Ne slažem se	2,92	,749	2	4,530*	1<2
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	3,48	,872			
	3.Slažem se	3,00	1,155			
<i>Loptanje s djetetom.</i>						
Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac (Scheffe)	1.Ne slažem se	3,22	,906	2	6,353**	2<3
	2.Niti se slažem niti se ne slažem	2,95	,669			
	3.Slažem se	3,67	,869			

Unutar stavova o rodnim odnosima ispitanici su pokazali veću dosljednost između iskazanih stavova i podjele posla unutar obitelji. U obiteljima ispitanika koji se slažu s tvrdnjom „Očevi su jednako sposobni kao i majke brinuti se o svojoj bolesnoj djeci“, otac sudjeluje u odvođenju djeteta na liječnički pregled za razliku od obitelji čiji se ispitanici ne slažu, a gdje na liječnički pregled djecu češće vodi majka. Postoji

statistički značajna razlika u odlazenju s djetetom na liječnički pregled i s obzirom na tvrdnju „Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ“ između onih koji se ne slažu s tom tvrdnjom i onih koji nemaju definirano mišljenje prema toj tvrdnji. U obiteljima onih ispitanika koji se ne slažu s tom tvrdnjom, dijete na liječnički pregled češće vodi majka, za razliku od onih koji se niti slažu niti ne slažu, a gdje otac dijete češće vodi na liječnički pregled.

Hi-kvadrat testom pokušala se dodatno utvrditi konzistentnost stavova, pri čemu su dobiveni statistički značajni rezultati. U tablici 24. prikazano je križanje dviju varijabli – „Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ“ te „Odlazenje s djetetom na liječnički pregled“. Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna povezanost između ovih tvrdnji.

Tablica 24.: Hi kvadrat test - „Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ“ i „Odlazenje s djetetom na liječnički pregled“ (u %)

Tvrdnja		Odlazenje s djetetom na liječnički pregled.		
		Majka	Podjednako	Otac
Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ.	Ne slažem se	51,5	46,4	2,1
	Niti se slažem niti se ne slažem	0,0	60,0	40,0
	Slažem se	40,0	60,0	0

$$\chi^2=21,535***; df=4 \text{ Kramerov } V=0,317***$$

Dakle, evidentno je da je i kod rodno liberalnih obitelji zadatak majke da odvede dijete na liječnički pregled te se unutar ove tvrdnje pokazala razlika u stavu i praksi. Kod ispitanika koji se nisu složili s tvrdnjom „Dobro je da u braku postoji jednakost između muža i žene, ali je bolje da muž ima posljednju riječ“ značajno češće majka odlazi na sastanke u vrtić za razliku od ispitanika koji se niti slažu niti ne slažu s tom tvrdnjom, a gdje oba roditelja odlaze na sastanke u vrtić. Na temelju dosadašnjih rezultata, ispitanici koji se nisu složili s tipično rodno uvjetovanim tvrdnjama pokazuju veću egalitarnost od onih ispitanika koji su se načelno složili s tvrdnjom, ali u praksi su primijenili suprotno.

Istraživanje provedeno 2007. godine na nacionalno reprezentativnom uzorku građana Republike Hrvatske (Čulig, Kufrin, Landripet, 2007) pokazalo je da je podjela kućanskih poslova područje u kojem prevladava rodno stereotipna podjela posla. Teret kućanskih poslova ipak pada na ženu, jer su ženama ostavljeni poslovi koji se moraju

obavljati gotovo svakodnevno, kao npr. kuhanje, čišćenje, pranje, dok su muškarcima ostavljeni povremeni poslovi poput popravaka u kući i plaćanja računa (tablica 25). Također, kao što se moglo vidjeti do sada, muškarci su povremeno uključeni u živote djece i to kroz zajedničke aktivnosti - loptanje, vožnju biciklom i igru s djetetom.

ANOVA je pokazala da postoje statistički značajne razlike s obzirom na tvrdnju „Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac“ u obavljanju pranja poslova. Kod onih ispitanika koji se ne slažu s tom tvrdnjom češće pranje prozora obavljaju očevi, za razliku od ispitanika koji se slažu a tom tvrdnjom i u kojoj je žena posvećena održavanju čistoće. Na isti zaključak upućuju i oni ispitanici koji su se složili s tvrdnjom „Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“. Konzervativni stav potvrđen je i u tipično „muškoj“ aktivnosti - brizi o sitnim kućnim popravcima, a gdje su u obiteljima onih ispitanika koji su se složili s tvrdnjom „Općenito se brigom o djeci više treba baviti majka nego otac“, kućnim popravcima više bavili očevi nego u onih koji su imali neutralan stav prema toj tvrdnji. Dok su kod izrazito rodno opredijeljenih stavova ispitanici pokazali isto takvu podjelu posla, kod plaćanja računa i brige o financijama iskazali su određenu razliku između stavova i raspodjele. Plaćanje računa i brigu o financijama vode očevi, za razliku od ispitanika koji se ne slažu s tom tvrdnjom i gdje o financijama brinu oba roditelja.

Tablica 25.: Analiza varijance – Rodna raspodjela (dominantno ženske i dominantno muške aktivnosti) i stavovi o rodnim odnosima

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>Post hoc</i>
<i>Kuhanje.</i>						
Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive. (Tamahne)	1. Ne slažem se	2,33	,912	2	7,331***	1>3 2>3
	2. Niti se slažem niti se ne slažem	2,21	,893			
	3. Slažem se	1,20	,422			
<i>Pranje i glačanje rublja.</i>						
Uzimanje roditeljskog dopusta primjerenije je majkama nego očevima. (Scheffe)	1. Ne slažem se	2,10	1,044	2	3,213*	
	2. Niti se slažem niti se ne slažem	2,04	,999			
	3. Slažem se	1,60	,896			
<i>Pranje suda i pospremanje stola.</i>						
Općenito se brigom o djeci više treba baviti majka nego otac. (Scheffe)	1. Ne slažem se	2,40	,899	2	4,148*	1>3
	2. Niti se slažem niti se ne slažem	2,23	,973			
	3. Slažem se	1,62	,870			
<i>Pranje prozora, podova i sl.</i>						
Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac (Scheffe)	1. Ne slažem se	2,38	,871	2	4,280*	1<3
	2. Niti se slažem niti se ne slažem	2,33	1,017			
	3. Slažem se	1,81	,992			
<i>Pranje prozora, podova i sl.</i>						
Financijsko uzdržavanje obitelji više je uloga oca nego majke (Scheffe)	1. Ne slažem se	2,31	1,037	2	3,300*	
	2. Niti se slažem niti se ne slažem	2,21	,992			
	3. Slažem se	1,76	,883			
<i>Pranje prozora, podova i sl.</i>						
Očevi su jednako sposobni kao i majke, brinuti se o svojoj bolesnoj djeci. (Scheffe)	1. Ne slažem se	2,31	1,037	2	3,613*	
	2. Niti se slažem niti se ne slažem	2,21	,992			
	3. Slažem se	1,76	,883			
<i>Pranje prozora, podova i sl.</i>						
Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive. (Scheffe)	1. Ne slažem se	2,23	1,016	2	4,519*	1>3
	2. Niti se slažem niti se ne slažem	1,71	,726			
	3. Slažem se	1,40	,699			
<i>Briga o sitnim kućnim popravcima.</i>						
Općenito se brigom o djeci više treba baviti majka nego otac. (Scheffe)	1. Ne slažem se	3,71	1,238	2	3,453*	2<3
	2. Niti se slažem niti se ne slažem	3,27	1,241			
	3. Slažem se	4,38	,961			

Vođenje obiteljskih financija snažno su povezane s tvrdnjom „Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje“ ($\chi^2=14,997^{**}$). Kod ove je tvrdnje zanimljivo da kod ispitanika koji se slažu s njom

brigu o obiteljskim financijama češće vodi majka, za razliku od onih ispitanika koji nemaju određeni stav prema toj tvrdnji i gdje se o financijama češće brine otac.

Testom bivarijatne korelacije dobivene su korelacije između nezavisnog sklopa varijabli "stavovi o rodnim odnosima" sa zavisnim sklopom „podjela poslova unutar obitelji“. U tablicama su izdvojene korelacije koje su se pokazale statistički značajne na razini $p < 0,05$ i $p < 0,01$.

Tablica 26.: Matrica korelacija – stavovi o rodnim odnosima i rodna raspodjela

	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9
P4				,221*				
P8						,195*		
P9	,262**		,202*					
P12		-,201*						
P14	-,274**		-,242*		-,230*			-,254**
P16						-,196*	-,214*	
P18	,248*				,243*			

Ispitanici koji imaju rodno liberalan stav o tvrdnji „Očevi su jednako sposobni kao i majke, brinuti se o svojoj bolesnoj djeci“ skloniji su tome da odvedu djecu na liječnički pregled. Kod onih ispitanika koji podržavaju rodno konzervativan stav „Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“, pranje suđa i pospremanje stola je posao majke, a briga o financijama posao oca. U obiteljima ispitanika koji misle „Većina poslova u domaćinstvu po svojoj prirodi više odgovara ženama“ i „Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“ pranje prozora, podova i sl. obavlja majka, dok je vođenje brige o financijama očev posao. Možemo zaključiti da su ispitanici koji su konzervativnijeg shvaćanja snažnije povezani s mišljenjem da otac treba biti „hranitelj“ obitelji, a žena kućanica kojoj je urođeno i prirodno uvjetovano da se brine o kući i djeci.

8. ZAKLJUČAK

U ovom smo se radu nakon kratkog prikaza socioloških teorija o obitelji i braku detaljnije bavili vezom rodne (ne)jednakosti s tradicionalističkim i modernističkim shvaćanjem koncepta rodni uloga u obitelji. Cilj empirijskog dijela rada bila je deskripcija trenutnog stanja svakodnevnih obiteljskih praksi u obiteljima koje imaju dijete rane i predškolske dobi. Proučavajući dosadašnja istraživanja slične tematike, nalazimo kako na shvaćanje rodni koncepta utječu društveno shvaćanje rodni uloga (Relja, Galić, Despotović, 2009), odgojni stilovi unutar obitelji (Milić, 2007) i religijska socijalizacija (Galić, Nikodem, 2006).

Provedenim su se istraživanjem htjela ispitati shvaćanja majki i očeva o značaju zaposlenja žena kao i to u kojoj je mjeri unutar obitelji zastupljena rodna (ne)jednakost pri obavljanju svakodnevnih poslova vezanih uz dijete. Anketno istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 120 ispitanika/ca koje čine roditelji djece koja pohađaju dječji vrtić u Primorsko-goranskoj i Karlovačkoj županiji.

Prva hipoteza - „Na temelju prethodni istraživanja možemo pretpostaviti da će većina anketiranih roditelja zagovarati rodnu ravnopravnost u obitelji“ je potvrđena. Ispitanici su u velikoj mjeri pokazali slaganje s tvrdnjama koje promiču rodnu ravnopravnost te neslaganje koje negira istu.

Druga hipoteza - „Na temelju prethodni istraživanja možemo pretpostaviti da će u većini obitelji postojati rodna neravnopravnost u svakodnevnim obiteljskim praksama“ je potvrđena. Prema rezultatima, može se vidjeti kako se majke češće brinu o kućanstvu, dok se očevi uglavnom uključuju samo u one aktivnosti koje su povezane s odgojem djece.

Treća hipoteza - „Stavovi o rodni odnosima (vrijednosne orijentacije) povezani su s rodnom raspodjelom rada u obitelji (svakodnevnim obiteljskim praksama)“ je potvrđena. Ovdje je zanimljiva činjenica kako se neki stavovi razlikuju od konkretni praksi, tj. neki su ispitanici davali društveno prihvatljive odgovore, ali su se u praksi ponašali oprečno. Istodobno, općenito postoji velika povezanost kod tradicionalističkog stava, primjerice shvaćanja tvrdnji „Podjela na muška i ženska

zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba je dovoditi u pitanje“, „Ako je u braku zaposlen samo jedan supružnik, prirodnije je da je to muškarac“ i „Većina poslova u domaćinstvu po svojoj prirodi više odgovara ženama“ s time da majka obavlja sve kućanske poslove.

Četvrta hipoteza - „Sociodemografske karakteristike (dob i razina obrazovanja) povezane su sa stavovima o rodnim odnosima“ je djelomično potvrđena, odnosno, razina obrazovanja je povezana s rodnim odnosima. Ovo se posebno očituje kod onih konzervativniji izjava kao što su „Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive“, „Ako je u braku samo jedan supružnik zaposlen, prirodnije je da to bude muškarac“, „Većina poslova u domaćinstvu po svojoj prirodi više odgovara ženama“ i „Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“, a koje više zagovaraju ispitanici s nižim stupnjem obrazovanja (osnovna ili trogodišnja srednja škola) te oni stariji od 50 godina. Niti jedna tvrdnja nije se pokazala statistički značajnom s obzirom na spol.

Peta hipoteza - „Sociodemografske karakteristike povezane su s rodnom raspodjelom rada u obitelji“ je potvrđena. U obiteljima ispitanika s visokom stručnom spremom očevi češće participiraju u kućanskom poslovima, za razliku od onih ispitanika koji imaju trogodišnje ili četverogodišnje obrazovanje. Također, ispitanici su u životnom partnerstvu egalitarniji su u obavljanju kućanskih poslova.

Važno je napomenuti kako istraživanje nije provedeno na velikom uzorku stoga ne možemo sa sigurnošću reći kako bismo ovakve rezultate dobili i s većim brojem ispitanika, odnosno, da su svugdje obiteljske prakse slične ovima.

Osvješćivanjem potrebe za rodnom jednakošću i egaliranoj podjeli poslova još od ranog djetinjstva, direktno se može utjecati na buduća shvaćanja njene važnosti, kao i djelovanja u svojoj budućoj obitelji. Na taj način društvena će se shvaćanja moći mijenjati i pridonijeti boljem životu u 21.stoljeću.

9. LITERATURA

1. Arendell, T. (2000). Conceiving and investigating motherhood: The decade's scholarship. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1192-1207.
2. Ajduković, D. (2011). Svijest o rodnoj (ne)ravnopravnosti i diskriminaciji. U Kamenov, Ž., Galić, B. (ur.) *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj* (str. 77-91). Ured za ravnopravnost spolova vlade Republike Hrvatske.
3. Badinter, E. (2013). *Sukob: Kako ideal suvremenog majčinstva ugrožava ženu*. Zagreb: Algoritam.
4. Bartolac, A., Kamenov, Ž. i Petrak, O. (2011). Rodne razlike u obiteljskim ulogama, zadovoljstvu i doživljaju pravednosti s obzirom na tradicionalnost stava. *Revija za socijalnu politiku*, 18(2), 175-194.
5. Bartolac, A., Kamenov, Ž. (2013). Percipirana raspodjela obiteljskih obveza među partnerima i doživljaj pravednosti u vezi. *Sociologija i prostor*, 51 (1(195)), 67-90.
6. Blagojević, M. (2015). Sami roditelji na zapadnom Balkanu. U Jarić, I. (ur.), *Politike roditeljstva: iskustva, diskursi, institucionalne prakse* (str. 11-34). Beograd: Filozofski fakultet.
7. Bokan, N. (2021). Rodna perspektiva u procjeni socioekonomskih nejednakosti ruralnih područja: položaj žena kao indikator društvenih promjena. U Obad, O. (ur.), *Socioekonomske nejednakosti na relaciji selo-grad: izgradnja baze znanja u kontekstu provedbe mjera ruralnog razvoja* (str. 72-112). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
8. Bouillet, D. (2006). Sociokulturni činitelji rodne ravnopravnosti u hrvatskim obiteljima. *Sociologija i prostor*, 44 (174 (4)), 439-459.
9. Brajdić Vuković, M. (2007). Between Tradition and Modernization: Attitudes Toward Women`s Employment and Gender Role sin Croatia. *International Journal of Sociology*, 37(3), 15-31.
10. Bryant, A.N. (2003). Changes in Attitudes Toward Women's Roles: Predicting Gender-Role Traditionalism Among College Students. *Sex Roles*, 48, 131-142.

11. Cappuccini, G., Cochrane, R. (2000). Life with the first baby: Women`s satisfaction with the division of roles. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 18(3), 189-202.
12. Coltrane, S. (2000). Research on Household Labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1208–1233.
13. Čulig, B., Kufrin, K., Landripet, I. (2007). *Odnos građana Hrvatske prema pridruživanju Republike Hrvatske Europskoj uniji*. Zagreb: FF press & B.a.B.e.
14. Dribe, M., Stanfors, M. (2009). Does Parenthood Strengthen a Traditional Household Division of Labor? U Dribe, M., Stanfors, M., Buehler, C. (ur.), *Journal of Marriage and Family* (Vol. 71., str. 33-45). The National Council on Family Relations.
15. Ferree, M.M. (1991). The Gender Division of Labour in Two-Earner Marriages: Dimensions of Variability and Change. *Journal of Family Issues*, 12(2), 158-180.
16. Frieze, I. H. i sur. (2003). Gender-Role Attitudes in University Students in the United States, Slovenia, and Croatia. *Psychology of Women Quarterly*, 27(3), 256–261.
17. Furtado, D. (2006). Human Capital and Interethnic Marriage Decisions. *Economic inquiry*, 50(1), 82-93.
18. Galić, B. (2002). Moć i rod. *Revija za sociologiju*, 33(3-4), 225-238.
19. Galić, B., Nikodem, K. (2006). Ne/razlomljeni identiteti: seksizam i religioznost u hrvatskom društvu. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološka istraživanja okoline*, 15(1-2), 81-102.
20. Galić, B., Buzov, I., Bandalović, G. (2009). Ženske uloge u obitelji u hrvatskom društvu – retradicionalizacija i/ili modernizacija. U Milić, A., Tomanović, S. (ur.), *Porodice u Srbiji danas u komparativnoj perspektivi* (str. 187-200). Beograd: Institut za društvena istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu.
21. Galić, B. (2011). Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije. U Kamenov, Ž., Galić, B. (ur.), *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj* (str. 9-27). Ured za ravnopravnost spolova vlade Republike Hrvatske.
22. Galić, B. (2012). Promjena seksističkog diskursa u Hrvatskoj? Usporedba rezultata istraživanja 2004. i 2010. godine. *Socijalna ekologija*, 21(2), 155-178.

23. Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Naklada Globus.
24. Haralambos, M. (2002). *Sociologija: teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
25. Hočevar, A. (2014). Children in rainbow families. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(1), 85-104.
26. Hochschild, A.R. (1989). Druga smjena: radni roditelji i revolucija kod kuće.
27. Huić, A., Jelić, M. (2011). Usporedba rodne (ne)ravnopravnosti po područjima. U Kamenov, Ž., Galić, B. (ur.) *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj* (str. 209-224). Ured za ravnopravnost spolova vlade Republike Hrvatske.
28. Ivković, Ž., Boneta, Ž., Kanjić, S. (2014). „Dijete kao projekt“ VS „Daj dite materi“ - orodnjenost roditeljske brige o djeci. *Sociologija: časopis za sociologiju, socijalnu psihologiju i socijalnu antropologiju*, 4, 495-505.
29. Jugović, I. (2004). Zadovoljstvo rodnim ulogama. (Diplomski rad). Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/277156401_Zadovoljstvo_rodnim_ulogama dana 27.6.2021.
30. Kalanj, R. (1995). Kulturna tranzicija. *Revija za sociologiju*, 3-4, 231-240.
31. Kamenov, Ž., Jugović, I. (2011). Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj (ne)ravnopravnosti u obitelji. U Kamenov, Ž., Galić, B. (ur.), *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj: Istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj“* (str. 120-142). Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH
32. Kokorić, M., Šimunić, A., Gregov, Lj. (2014). Stav o bračnim ulogama i percepcija obiteljskih odnosa kod zaposlenih supružnika. *Revija za socijalnu politiku*, 21(1), 1-17.
33. Kregar, J. (1994). Promjene u strukturi obiteljskih zajednica. *Revija za socijalnu politiku*, 1(3), 211-224.
34. Lamb, M.E., Tamis-LeMonda, C.S. (2004). The role of the father: An introduction. U Lamb, M.E. (ur.), *The role of the father in child development* (str. 1-31). New York: John Wiley&Sons.
35. Leinert Novosel, S. (2003). Politika zapošljavanja žena. *Politička misao*, 40(3), 103-127.

36. Maskalan, A. (2016). In the name of the father: A discussion on (new) fatherhood, its assumptions and obstacles. *Revija za socijalnu politiku*, 23(3), 383-398.
37. Milić, A. (2007). *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja.
38. Mladenović, M. (1987). *Osnovi sociologije porodice*. Beograd: Savremena administracija.
39. Mršević, Z. (2015). Ambijent roditeljske porodice LGBT dece. U Jarić, I. (ur.), *Politike roditeljstva: iskustva, diskursi, institucionalne prakse* (str. 81-100). Beograd: Filozofski fakultet.
40. Nielsen, H., Svarer, M. (2009). Educational Homogamy: How Much Is Opportunities? *The Journal of Human Resources*, 44(4), 1066-1086.
41. Nikodem, K., Aračić, A., Džinić, I. (2010). Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu. Analiza osnovnih pokazatelja u razdoblju od 1999. do 2008. godine. *Bogoslovna smotra*, 80(2), 623-642.
42. Ostroški, Lj. (2020). *Žene i muškarci u 2020*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
43. Qvortrup, J. (2005). Varieties of Childhood. U Qvortrup, J. (ur.), *Studies in Modern Childhood: Society, Agency, Culture* (str. 1-20). Hampshire: Palgrave MacMillan
44. Penezić, Z., Lacković-Grgin, K. (2014). Tranzicija u roditeljstvo i promjene u obitelji. U Brajša-Žganec, A., Lopižić, A., Penezić, Z. (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
45. Petak, A. (2004). Obitelj u promjenama: rezultati istraživanja u Hrvatskoj. *Sociologija i prostor*, 42(1/2 (163/164)), 5-10.
46. Relja, R., Galić, B. i Despotović, M. (2009). Položaj žena na tržištu rada grada Splita. *Sociologija i prostor*, 47 (3(185)), 217-239.
47. Segalan, M. (2009). *Sociologija porodice*. Beograd: Clio.
48. Sekulić, D. (2012). Društveni okvir i vrijednosni sustav. *Revija za sociologiju*, 42 (3), 231-275.
49. Stanojević, D. (2018). *Novo očinstvo u Srbiji*. Beograd: Institut za sociološka istraživanja.
50. Šikić Mićanović, L. (2001). Some conceptualisations and meanings of domestic labour. *Društvena istraživanja*, 10 (4-5 (54-55)), 731-766.

51. Šobot, A. (2009). Rodna neravnopravnost - izazov savremene demografije. *Sociologija*, 52(1), 41-54.
52. Tomanović, S. (2010). Odlike roditeljstva U Milić, A. i sur. (ur.) *Vreme porodica*. (str. 177-194).
53. Tomanović, S., Ljubičić, M., Stanojević, D. (2013). *Jednoroditeljske porodice u Srbiji*. Beograd: Filozofski fakultet.
54. Tomanović, S. Stanojević, D., Ljubičić, M. (2016). *Postajanje roditeljem u Srbiji*. Beograd: Filozofsku fakultet.
55. Tomanović, S. (2019). O čemu govorimo kad govorimo o porodici? Kontekstualizacija koncepta. *Sociologija*. 61(3), 301 - 322.
56. Topolčić, D. (2001). Muškarci to ne rade: rodno segregirana podjela rada u obitelji. *Društvena istraživanja*, 10 (4-5(54-55)), 767-789.
57. Twenge, J. M. (1997). Changes in masculine and feminine traits over time: A meta-analysis. *Sex Roles: A Journal of Research*, 36(5-6), 305–325.
58. Vinovskis, M. A., Frank, S. M. (1997), Parenting in American Society – A Historical Overview of the Colonial Period Through the 19th Century. U: Arendell, T. (ur.), *Contemporary Parenting*. Thousand Oaks: Sage Publications.
59. Wolfinger, H.N. (2018). Does Having Children Make People Happier in the Long Run? Pribavljeno 7.5.2021. s <https://ifstudies.org/blog/does-having-children-make-people-happier-in-the-long-run>
60. Young, M. i Willmott, P. (1975). *The Symmetrical Family*. London: Routledge and Kegan Paul
61. Zrinščak, S. Geiger, M. (2008). Lica obiteljske pluralizacije - ideali muškosti i ženskosti, podjela rada i obiteljska socijalizacija. U Čovo, A., Mihalj, D. (ur.), *Muško i žensko stvori ih: žene i muškarci u življenju i službi Božjeg poslanja* : zbornik radova (str. 113-134). Split: Franjevački institut za kulturu mira.
62. Županov, J. (2011). Hrvatsko društvo danas – kontinuitet i promjena. *Politička misao*, 48(3), 145-163.